

APUA ARKEEN

Opas Palokan alue seurakunnan perhetyön kotikäyntityöhön

Katja Jansa

Opinnäytetyö, kevät 2017

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön
suuntautumisvaihtoehto

Sosionomi (AMK) + Kirkon

varhaiskasvatuksen ohjaaja sekä

lastentarhanopettajan kelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Jansa, Katja. Apua arkeen. Opas Palokan alue seurakunnan perhetyön kotikäyntityöhön. Kevät 2017, 73 sivua, 3 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + kirkon varhaiskasvatuksen ohjaaja sekä lastentarhanopettajan kelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää opas Palokan alue seurakunnan perhetyön Apua arkeen -kotikäyntityötä tekeville työntekijöille. Oppaan tarkoituksena oli tukea työntekijöitä kotikäyntityön asiakkaan, eli perheen vanhemman, kanssa käytävässä aloituskeskustelussa. Lisäksi oppaan tarkoitus oli auttaa selvittämään perheen elämäntilanteeseen liittyviä asioita kysymyksien avulla sekä tarjota työntekijöille kooste muista palvelutahoista. Oppaan avulla oli tarkoitus myös auttaa työntekijöitä käsittelemään kotikäynnillä koettua asioita.

Opinnäytetyö on tutkimuksellinen kehittämistyö. Aineistoa kerättiin neljällä teemahaastattelulla, joista kaksi oli ryhmähaastatteluja. Kolmessa haastattelussa haastateltavat olivat seurakunnan perhetyön kotikäyntityötä tekeviä työntekijöitä. Näissä haastatteluissa kartoitettiin olemassa olevia käytäntöjä ja toiveita oppaan sisältöön. Neljäs haastattelu oli Jyväskylän kaupungin varhaisen tuen palveluiden palveluesimiehen haastattelu. Tutkimusaineistot analysoitiin teemoittelua apuna käyttäen ja tulosten perusteella tehtiin opas.

Valmistuneesta oppaasta pyydettiin palautetta Palokan alue seurakunnan perhetyön kotikäyntityön työntekijöiltä. Palautteiden perusteella opasta muokattiin lopulliseen muotoonsa.

Lapsiperheiden kotikäyntityö on yksi pieni, mutta tärkeä tukimuoto Jyväskylän seurakunnassa. Työntekijöiden osaamista ja työssä jaksamista tulee tukea vastaamaan perheiden tarpeita. Oppaan tuella työntekijät voivat löytää väyliä tukea lapsiperheitä joko itse tai ohjaamalla heidät toisiin palveluihin.

Asiasanat: perhetyö, kotikäynnit, kotipalvelut, jaksaminen

ABSTRACT

Jansa, Katja. Help in everyday life - A guide book for the home visit of family work in the parish area of Palokka. 73 p., 3 appendices. Language: Finnish. Spring 2017. Diaconia University of Applied Sciences, Option in Christian Child and Youth Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of the bachelor thesis was to create a booklet for the family workers of home visit work in the parish area of Palokka. The purpose of the booklet is to support the workers with their clients, for example the parent of the family, at the beginning of conversation. Another purpose of the booklet is provided questions that make it easier to find out family situation and to offer a list of the service authorities. The booklet also attempts to help workers to handle the things that they experience during the home visit.

This bachelor's thesis is a development project. The material for the booklet was collected by four theme interviews. Two of those were group interviews. In three interviews all interviewees were the parish family work employees who do home visits. The interviews solved the existing practice in home visit work and the content of the guide book wishes. The fourth interview was made for the early support service manager of the city of Jyväskylä. The material gathered was analyzed by using themes. The findings were used as the basis for the booklet.

When the booklet was ready, feedback from the family workers of home visit work in the parish area of Palokka was asked and some adjustment was made in the booklet.

The home visit work of families with children is small but important form of support service in the parish of Jyväskylä. It is necessary to strengthen the workers' know-how and managing with work. Then they can react better on the needs of families. With the support of this booklet, the workers are able to support the families with children or guide families to another services.

Key words: family work, home visit, home help service, managing with work

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 LAPSIPERHEIDEN ARKI.....	8
2.1 Lapsiperheet	8
2.2 Lapsiperheiden arjen haasteet	10
3 TUKEA LAPSIPERHEILLE.....	12
3.1 Perhekeskus.....	12
3.2 Perhetyö.....	13
3.3 Kirkon perhetyö	17
3.4 Kotikäyntityö.....	20
3.5 Kotipalvelu	22
4 TYÖNTEKIJÄ LAPSIPERHEIDEN PARISSA	24
4.1 Osaaminen.....	24
4.2 Työssä jaksaminen	25
5 LAPSIPERHEIDEN KOTIKÄYNTITYÖ JA SEN KEHITTÄMINEN PALOKAN ALUESEURAKUNNASSA	28
5.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	28
5.2 Opinnäytetyön toteuttamisympäristö	29
5.3 Apua arkeen -kotikäyntityön työntekijät.....	30
6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	32
6.1 Perusteet opinnäytetyölle ja oppaalle.....	34
6.2 Oppaan aineiston keruu.....	34
6.3 Aineiston käsittely.....	37
7 HAASTATTELujen TULOKSET JA OPPAAN VALMISTUMINEN	39
7.1 Haastattelun tulokset	39
7.2 Ensimmäinen versio oppaasta Apua Arkeen -kotikäyntityötä tekeville	42
7.3 Palaute oppaasta ja oppaan päivitys	44
8 POHDINTA	47
8.1 Työn eettisyys ja luotettavuus	47
8.2 Valmiin oppaan pohdinta	49

8.3 Ammatillinen kehittyminen	51
8.4 Kehittämisideat ja jatkotutkimusehdotukset	55
LÄHTEET	57
LIITTEET	67
LIITE 1. Alle kouluikäisten lasten palveluverkosto eli perhekeskus.....	67
LIITE 2. Alkukartoituksen teemahaastattelukysymykset	68
LIITE 3. Opas Apua arkeen työntekijöille	69

1 JOHDANTO

Pääministeri Sipilän hallituksen kärkihankkeessa, Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa (i.a.), nostetaan yhdeksi tavoitteeksi lapsi- ja perhelähtöiset palvelut. Niiden on tarkoitus toteutua siten, että kaikki lasten, nuorten ja perheiden palvelut sovitetaan yhdeksi lapsi- ja perhelähtöiseksi kokonaisuudeksi. Tuen painopistettä siirretään korjaavista palveluista kaikille yhteisiin ja ennaltaehkäiseviin palveluihin sekä varhaiseen tukeen ja hoitoon. Seurakunnat ja järjestöt otetaan paremmin osaksi maakuntien ja kuntien järjestämää lapsille, nuorille ja perheille tukimuotoja tuottavaa palvelukokonaisuutta. (Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma i.a., 17.)

Sosiaalihuoltolaissa (2014/1301) velvoitetaan kuntaa järjestämään tukea sosiaalipalveluina muun muassa sosiaalisen syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi, lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin tukemiseksi sekä tuen tarpeessa olevien henkilöiden omaisten ja läheisten tukemiseksi. Varsinkin lapsiperheille suunnattuja kunnan sosiaalipalveluja ovat perhetyö ja kotipalvelu. (Sosiaalihuoltolaki 2014/1301.) Tämä keväällä 2015 voimaan tullut sosiaalihuoltolaki toi selkeästi esille perhepalveluiden painopisteen muutoksen. Ennaltaehkäisevät palvelut, kuten yleiset perhepalvelut, joita ovat lapsiperheiden sosiaalipalvelut, kotipalvelu ja perhetyö, saivat tärkeämmän merkityksen aiempiin perhepalveluiden painopisteisiin eli lastensuojelun avohuoltoon ja sijaishuoltoon verrattuna. Perhetyön sisältöjä ja työmuotoja voivat olla vanhemmuuden tukeminen, lasten hoidon ja kasvatuksen ohjaaminen, kodin arjen ja arkirutiinien hallinnassa auttaminen, perheen toimintakyvyn vahvistaminen, perheen vuorovaikutustaitojen tukeminen ja sosiaalisten verkostojen laajentaminen sekä syrjäytymisen ehkäisy. Kotipalvelun tavoitteena on perheen omien voimavarojen vahvistaminen esimerkiksi opastamalla ja auttamalla perhettä lasten- ja kodinhoidossa ja vahvistamalla arjen hallintaa. Todellinen palvelusisältö rakentuu asiakkaan tarpeiden mukaan. (Juurikkala & Kaikko 2016, 3, 5, 9.)

Olen työskennellyt yli 15 vuotta lasten ja perheiden parissa useassa seurakunnassa. Työssäni olen nähnyt vanhempien lisääntyvät haasteet: muun muassa työn ja perheen yhteensovittamisen luomat paineet sekä halun lähes täydelliseen vanhemmuuteen. Kuinka vanhemmat jaksavat näissä ristiriitaisissa odotuksissa? Perheiden auttaminen ennaltaehkäisevästi on nykyisen hallituksenkin mukaan hyvin tärkeää, sillä näin on

mahdollista hidastaa tai jopa estää isompien ongelmien syntyä ja tukea vanhempia heidän omassa jaksamisessaan ja lasten kasvatuksessa. Koen perhetyön monissa eri muodoissaan tärkeäksi ja harjoittelukokemukseni kotikäyntityössä syksyllä 2015 Jyväskylän kaupungin neuvolan perhetyössä herätti halun päästä kehittämään tätä työtä myös seurakunnassa. Tahdoin osaltani olla kehittämässä oman työnantajani eli seurakunnan perhetyötä ja sen vuoden vanhaa kotikäyntityömuotoa perheiden tukimuotona. Lisäksi pyrin edistämään seurakunnan perhetyön työntekijöiden osaamista ja ammatillisuutta asiakastyön haastavissa tilanteissa.

Yhteistyötahona tässä opinnäytetyössä on Jyväskylän seurakunnan Palokan alue seurakunnan varhaiskasvatus ja perhetyö. Syksyllä 2015 Palokan alue seurakunnan lapsi-työnohjaaja kertoi, että Palokan alueella oli varhaiskasvatuksen ja perhetyön alueella aloitettu uusi työmuoto. Työmuoto oli kotikäyntityö, joka oli saanut nimekseen Tukea arkeen, mutta vuoden toiminnan jälkeen muutti nimensä, avun pyytämisen kynnyksen madaltamiseksi, Apua arkeen -työksi. Kotikäyntityöhön varattu työaika oli kahdesti viikossa kolme tuntia eli kahden lastenohjaajan kotikäynteihin varattu aika viikossa oli yhteensä 12 tuntia. Helmikuussa 2016 työntekijät olivat jo tehneet joitain huomioita siitä, että työmuoto kaipaisi yhteistä käytäntöä asiakkaan ensimmäiseen yhteydenottoon sekä kotikäynnin jälkeen hankalampien asioiden läpikäymiseen. Opinnäytetyönäni kehitin työntekijöille oppaan ja pyrin vastaamaan työntekijöiltä nousseeseen tarpeeseen. Toivon tämän opinnäytetyön prosessin, yhteisten keskustelujen ja tuotteen avulla edistäväni myös työntekijöiden jaksamista, osaamista sekä ammatillisuutta.

Laadin tämän opinnäytetyön kirjallisen osion lisäksi oppaan Palokan alue seurakunnan kotikäyntityötä ajatellen, mutta opasta voivat käyttää myös muut kotikäyntityötä tekevät, muun muassa muissa Jyväskylän alue seurakunnissa. Toivon, että opinnäytetyöstä ja oppaasta on hyötyä sekä kotikäyntityötä tekeville työntekijöille että heidän asiakkailleen.

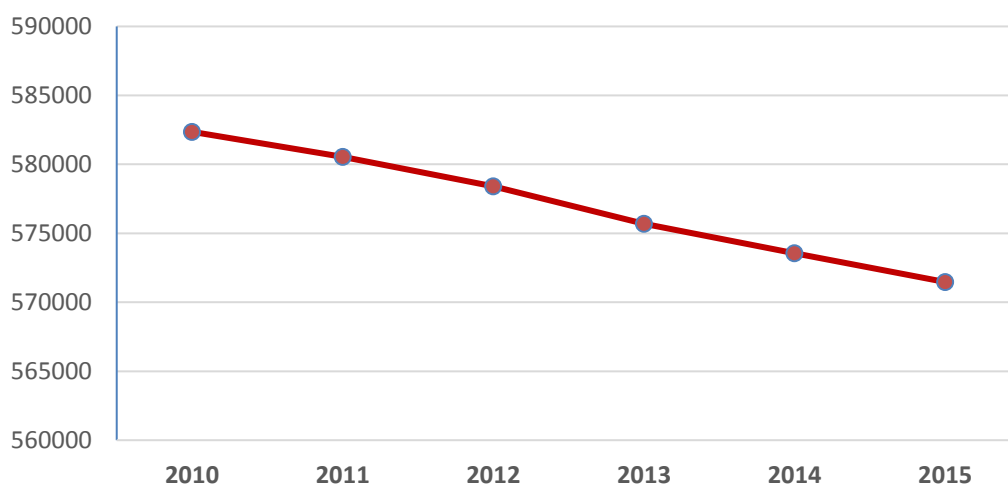
Opinnäytetyössäni käsittelen lapsiperheitä ja heidän arjen haasteitansa. Perehdyin lapsiperheiden tukimuodoista perhetyöhön, kirkon perhetyöhön, kotikäyntityöhön ja kotipalveluun. Kuvailen kehittämistyön vaiheita ja itse kehitystyön eli oppaan valmistamista. Lopuksi reflektoin koko opinnäytetyön prosessia ja omaa ammatillista kehittymistäni.

2 LAPSIPERHEIDEN ARKI

Lapsiperheiden koko ja muoto, yhteiskunnan vanhemmille asettamat paineet sekä monet muut asiat vaikuttavat siihen todellisuuteen, missä nykypäivän lapset kasvavat. Lapsiperheet kokevat monenlaisia haasteita: osa haasteista voi liittyä vanhempien omiin haasteisiin, osa lasten kehityksen tuomiin ja osa ympäristön lapsiperheille asettamiin haasteisiin.

2.1 Lapsiperheet

Tilastokeskuksen määritelmän mukaan lapsiperhe on perhe, johon kuuluu vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi, joka asuu kotona (Tilastokeskus i.a.). Lapsiperheiden määrä vuoden 2015 lopussa oli yli 571 000, joka oli lähes 2100 perhettä pienempi edellisvuoteen verrattuna (Tilastokeskus i.a.b). Lapsiperheiden määrä on pienentynyt viimeisten kuuden vuoden aikana (kuvio 1).

KUVIO 1. Lapsiperheiden määrän kehitys Suomessa vuosina 2010–2015 (Tilastokeskus i.a.b)

40 prosenttia Suomen väestöstä kuuluu lapsiperheisiin. Lapsiperheiden määrään vaikuttavat monet tekijät: muun muassa syntyvien ja täysi-ikäistyvien ikäluokkien koot sekä kansainvälinen muuttoliike. Lapsiperheissä oli vuonna 2015 yhteensä 1 053 000 alaikäistä lasta. Näistä perheistä yksilapsisia oli 43 prosenttia, kaksilapsisia 39 prosenttia ja

kolmilapsisia oli 13 prosenttia. Neljä tai useampi alle 18-vuotiaista lasta oli viidessä prosentissa lapsiperheistä. Keskimääräinen lapsiluku perheissä oli 1,84. Lapsiluku on pysynyt melko samana lasten määrän vähenemisestä huolimatta. Alle 3-vuotiaiden lasten perheiden määrä on pienentynyt syntyneiden lasten määrän vähenemisen seurauksena vuodesta 2011 vuoteen 2015 kuudella tuhannella 153 000 perheeseen. (Suomen virallinen tilasto 2016, 2.)

Lapsiperheet voidaan jakaa vanhempien siviilisäädyn mukaan eri perhetyyppeihin. Vuonna 2015 lapsiperheistä eniten, 59,4 prosenttia, oli aviopari ja lapsia -perheitä. Avopari ja lapsia -perheitä oli 19,4 prosenttia ja äiti ja lapsia -perhemuotoa edustivat 18,2 prosenttia lapsiperheistä. Isiä ja lapsia oli 2,9 prosenttia ja rekisteröity pari ja lapsia -perheitä oli 0,1 prosenttia lapsiperheistä. Uusperheistä noin puolet kuuluvat aviopari ja lapset -perheisiin ja puolet avopari ja lapset -perheisiin. Uusperheissä asuu lähes kymmenesosa alle 18-vuotiaista lapsista. (Suomen virallinen tilasto 2016, 2, 9.)

Lapsiperheet voidaan tyypitellä myös seuraavasti: ydinperheisiin, yksinhuoltajaperheisiin, uusperheisiin, adoptioperheisiin, sateenkaariperheisiin, monikulttuurisiin perheisiin sekä sijaisperheisiin. Nämä erilaiset perheet haastavat työntekijöitä tarkastelemaan perhetyötä hieman erilaisista näkökulmista. Ydinperheissä on yleensä avio- tai avioliitossa asuvat henkilöt sekä heidän kanssaan asuvat yhteiset tai jommankumman puolison naimattomat lapset tai ottolapset. Yksinhuoltajaperheissä on toinen vanhemmista lapsen tai lapsien kanssa ja näillä lapsilla voi olla yksi tai kaksi kotia. Uusperheessä toisella tai kummallakin avo- tai aviopuolisolla on alle 18-vuotias lapsi tai lapsia aikaisemmasta parisuhteesta ja ainakin toisen puolison lapsi tai lapset asuvat pääsääntöisesti samassa taloudessa. Adoptioperheessä lapsi on saanut oikeudellisesti saman aseman kuin biologinen lapsi. Hänen biologisen vanhemman oikeudet ja velvollisuudet on siirretty adoptiovanhemmille. Sateenkaariperheen voivat muodostaa naispari, miespari tai ei-heteroseksuaalisen yksinhuoltajan perhe lapsineen tai perhe, joissa on enemmän kuin kaksi vanhempaa ja heidän lapsensa. Monikulttuurisessa perheessä toinen tai molemmat vanhemmat ovat maahanmuuttajia. Sijaisperhe on perhe, joka tarjoaa kodin lapselle, joka ei voi asua syntymä tai adoptiovanhempiensa kanssa lastensuojelullisista syistä. (Vilen ym. 2010a, 12–22.)

Lapsiperheiden luokittelusta tai tyypittelystä huolimatta jokainen perhe on erilainen ja siinä olevat yksilöt ovat ainutlaatuisia. Tämä haastaa työntekijän joka kerta kohtaamaan kaikki perheen jäsenet arvokkaina yksilöinä riippumatta siitä, minkälaista perhemuotoa he yhdessä edustavat. Palokan Apua arkeen -kotikäyntityö on suunnattu pääasiassa alle kouluikäisten lasten perheille.

2.2 Lapsiperheiden arjen haasteet

Halme, Perälä ja Kanste (2013) kuvaavat Sosiaali- ja terveysministeriön Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan loppuraportissa vanhempien tuen tarpeita. Perheen tuen tarpeet voivat liittyä lapsen kasvuun ja kehitykseen, vanhemmuuteen tai kumpaankin. Lapsen fyysinen kasvu ja kehitys sekä psykososiaalinen kehitys ovat yleisiä vanhempien huolta herättäviä tuen tarpeita. Vanhempien omaan vanhemmuuteen tai perheeseen liittyviä huolia esiintyy hieman enemmän kuin lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyviä huolia. Tavallisin huoli on vanhempien oma jaksaminen sekä perheen taloudellinen tilanne. Parisuhteen tilanne sekä maltin menettäminen ristiriitatilanteissa lapsen kanssa ja riittämättömyyden tunne vanhempana ovat vanhemmille usein huolta aiheuttavia asioita. Erityisesti äideille huolta yleisesti aiheuttavat myös tunne yksinäisyydestä ja vastuun yksin kantamisesta vanhempana. Huolten kasaantumista ehkäiseviä ja voimavaroja vanhemmalle antavia asioita ovat toimiva parisuhde ja hyvä terveys. (Halme, Perälä & Kanste 2013, 39–40.)

Vanhemmat saivat huonommin apua palvelujärjestelmästä tai lähipiiristä vanhemmuuteen liittyviin huoliin kuin lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyviin huoliin. Vanhempien tuen tarve vaihtelee huolta aiheuttavan syyn, perheen voimavarojen ja perheen olemassa olevan tukiverkoston mukaan. Perheväkivaltaan, lapsen tapaamisjärjestelyihin liittyviin ongelmiin tai vanhemman netin liika- ja ongelmakäyttöön oli apua tarjolla vain harvoin. Vain noin kolmannes vanhemmista oli saanut apua parisuhteeseen, taloudellisiin vaikeuksiin, maltin menettämiseen ja vanhemmuuden taitojen riittävyyteen liittyviin haasteisiin. Näitä huolia ja haasteita on kenties vaikea ottaa puheeksi ja niitä ei tunnisteta palveluissa riittävästi. Avunsaannin vaikeutta voi lisätä myös palveluun hakeutumattomuus, ehkäisevien palvelujen vähäiset resurssit sekä arkea ja yhteisöllisyyttä tukevan toiminnan vähäisyys. (Halme & Perälä, 2014, 220, 225.)

Perhepalveluiden tulee olla helposti löydettävissä ja saatavissa. Palvelun tulisi olla tarvittaessa saatavilla nopeasti. Pienten lapsiperheiden vanhemmat etsivät paljon tietoa ja apua internetistä sekä sosiaalisesta mediasta, mutta monien palveluntarjoajien löytäminen tai avunpyynnön esittäminen siellä ei ole vielä nykyisellään kovin helppoa. Mainonnan, tiedotuksen ja yhteydenottotapojen kehittämisessä olisi monella palveluntarjoajalla vielä tarvetta parannuksiin. Kun perhe on ylittänyt avunpyytämiseen mahdollisesti liittyvän kynnyksen, olisi työntekijän tärkeää olla valmis kuulemaan, näkemään ja tarttumaan perheen haasteisiin rakentavasti ja tukea tarjoten. Olen havainnut, että vanhemman voi olla vaikeaa tai hän kokee tilanteen noloksi pyytää omiin huoliin ja haasteisiin apua. Lapsen haasteisiin on helpompi pyytää ja ottaa vastaan tukea, mutta silloin vanhempi itse voi jäädä ilman tarvitsemaansa tukea ja kannustusta.

On ”normaalia”, että jossain vaiheessa vanhemmuutta esiintyy yksittäisiä huolia, mutta huolten kasaantuminen ja samanaikainen suojaavien tekijöiden puute voivat olla uhka lapsen ja perheen terveydelle ja hyvinvoinnille. Lapsen kasvu ja kehitys voivat tällöin häiriintyä. Vanhempien koulutuksella, sosioekonomisella asemalla ja perheen taloudellisella tilanteella on selkeä yhteys vanhempien kokemien huolten esiintymiseen. Perheissä, jotka kokivat taloudellisen toimeentulon hankalaksi, esiintyi huolia muita perheitä enemmän. Lapsiperheiden huolia lisäävät suuret tai yllättävät elämänmuutokset, kuten muutto, avio- tai avoero sekä perheen vanhempien omien vanhempien vakava sairaus tai kuolema. (Halme & Perälä, 2014, 221–223, 225.)

3 TUKEA LAPSIPERHEILLE

Kallandin (2007, 351) mukaan hyvinvoivalla ihmisellä on kyky rakastaa, leikkiä, tehdä työtä ja odottaa hyvää, mutta hän pystyy myös työstämään menetyksiä, vastoinkäymisiä, kipua ja pettymyksiä. Lapsi voi hyvin, kun hänen elämässään on riittävästi arjen säännöllisiä rakenteita ja pitkäaikaisia ihmissuhteita sekä hänen tarpeita ja tunteita huomioivaa rakastavaa huolenpitoa.

Lapsella on oikeus osallisuuteen hänen hyvinvointiaan koskevissa päätöksissä. Lapsella on oikeus esittää oma näkemys ja saada se huomioon otetuksi. Lapsen edun mukainen ratkaisu ei ole kuitenkaan välttämättä lapsen mielipiteen mukainen: lapsen etu ei siis lähtökohtaisesti ole sama kuin lapsen tahto. Lapselle ei tule jättää myöskään päätöksenteon vastuuta vaikeissa päätöksentekotilanteissa. Lapsen etu määrittyy tilanne- ja tapauskohtaisesti ja arviointiin sisältyy aina myös tulkintaa. Kun lapsen etua ja hyvinvointia pohditaan, tulee työntekijöillä olla apuna myös ajantasainen ja uusin tieto muun muassa lapsen kasvusta ja kehityksestä sekä vuorovaikutussuhteiden laadusta ja merkityksestä. (Lapsen-oikeudet i.a.)

3.1 Perhekeskus

Meneillään olevan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen on tarkoitus edistää lasten ja perheiden palveluntuottajien verkostoitumista toiminnalliseksi kokonaisuudeksi, esimerkiksi perhekeskuksiin. Tällä edistettäisiin palvelujen saatavuutta yhdenvertaisesti, tarpeenmukaisesti ja yhden ovan periaatteella asuinpaikasta riippumattomaksi toimivaksi palveluksi. (Hastrup ym. 2016, 102.) Perhekeskus eli alle kouluikäisten lasten palveluverkosto on laaja lasten ja perheiden monialainen palvelujen kokonaisuus (liite 1). Sosiaalihuoltolaissa (2014/1301) hyvinvoinnin edistämiseen kiinnitetään erityisesti huomiota. Tähän tähtääviä toimenpiteitä ovat muun muassa neuvonta ja ohjaus, rakenteellinen sosiaalityö, erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen sekä palvelujen kehittäminen kasvatuksen tueksi. Rakenteellisen sosiaalityön avulla pyritään kehittämään yhteistyössä yksityisten palveluntuottajien ja järjestöjen kanssa paikallista sosiaalityötä sekä muuta palvelu- ja tukivalikoimaa.

Palvelukokonaisuuden kehittäminen tuo säästöjä, kun eri hallintokuntien, järjestöjen ja seurakunnan palvelut sovitetaan yhteen. Toinen toisensa ja toistensa työn tunteminen, työtapojen arviointi ja päällekkäisyyksien välttäminen järkeistävät lapsiperheiden palvelutarjontaa. (Hastrup, Hietanen-Peltola & Pelkonen 2013, 88.) Tässä perheiden palveluverkossa tulee muistaa lapsen etu.

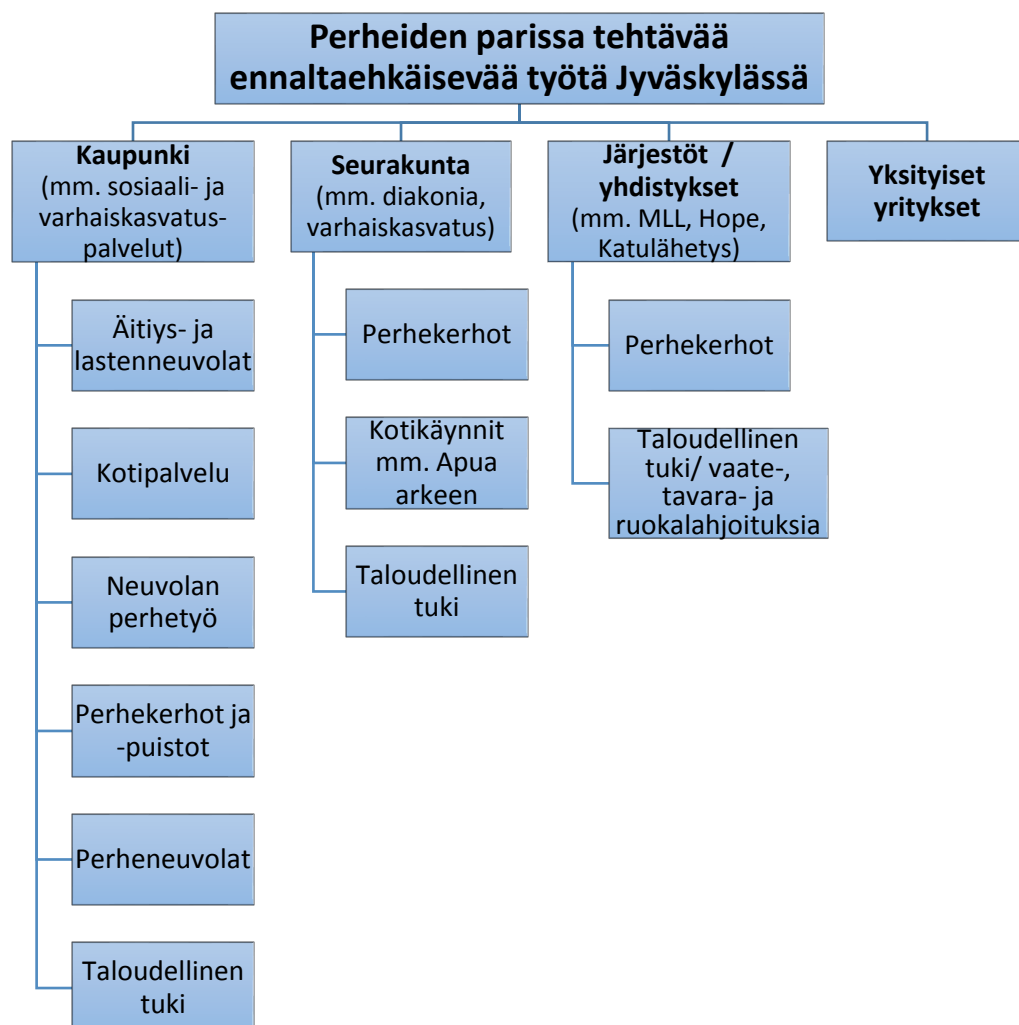
3.2 Perhetyö

Perhetyöllä tarkoitetaan sosiaalihuoltolaissa hyvinvoinnin tukemista sosiaaliohjauksella ja muulla tarvittavalla avulla silloin, kun asiakas ja hänen perheensä tai asiakkaan hoidosta vastaava henkilö tarvitsee tukea ja ohjausta vahvistaakseen omia voimavaroja ja parantaakseen keskinäistä vuorovaikutusta. (Sosiaalihuoltolaki 2014/1301.) Lastensuojelulain (2007/417) mukaan lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on vastuu lapsen hyvinvoinnista. Lapselle tulee turvata tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Lasten ja perheiden kanssa toimivien on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään sekä pyrittävä tarjoamaan riittävän varhain apua ja ohjattava tarvittaessa lapsi ja perhe lastensuojelun piiriin. Kunnan tulee järjestää lastensuojelun lisäksi myös ehkäisevää lastensuojelua, jonka avulla on tarkoitus edistää ja turvata lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea vanhemmuutta. (Lastensuojelulaki 2007/417.)

Muita perhetyötä ohjaavia lakeja on useita. Tärkeimpiä niistä ovat henkilötietolaki, lastensuojelulaki, rikoslaki ja laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä. Henkilötietolaissa (1999/523) säädetään henkilötietojen keräämiseen, säilyttämiseen, rekisterien tekoon ja suojaamiseen liittyviä asioita. Lastensuojelulaki (2007/417) velvoittaa työntekijöitä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle heti, jos he tehtävässään saavat tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttävät mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Vanhemman rikoskonstaapeli Miettisen (2016) mukaan poliisin näkökulmasta on parempi tehdä ilmoitus tutkintapyyntöstä mahdollisimman pienellä kynnyksellä. Lapsen etu on, että hän saa oikeutta. Joskus vanhemmille asiasta puhuminen voi vaarantaa poliisin tutkintaa, sillä lapsi on altis johdattelulle. Rikoslaki (1889/39) määrittelee rangaistukset muun muassa salassapitovelvollisuuden rikkomisesta, pahoinpitelyrikoksesta ja lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvistä rikoksista. Laissa lasten

kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (2002/504) säädetään, että henkilön, joka on valittu työskentelemään alaikäisten kanssa, rikostausta tulee tutkia.

Perhetyöllä ei ole täysin yksiselitteistä määritelmää, sillä sitä toteuttavat hyvin erilaiset tahot hyvin erilaisilla tavoilla, kuten kuvio 2 voi nähdä tämän hetkisen tilanteen Jyväskylässä (kuvio 2). Tämä tekee perhetyöstä hyvin moninaisen ja jopa pirstaleisen toiminta-areenan. Työn peruseriaatteena kaikilla toimijoilla on tukea perheitä ja niiden jäseniä yhdessä tai erikseen. He pyrkivät antamaan perheille muun muassa eväitä arkielämän hallintaan, omien voimavarojen vahvistamiseen ja hyvinvoinnin lisäämiseen. Perhetyön tavoitteena kaikilla toimijoilla on yleensä perheiden tukeminen varhaisessa vaiheessa. Näin pyritään tukemaan perhettä ja vanhemmuutta koko perheen hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun tarpeen ehkäisemiseksi. (Rautio 2014, 191–192.)

KUVIO 2. Perheiden parissa tehtävää ennaltaehkäisevää työtä Jyväskylässä (koostettu eri tahojen nettilähteistä)

Perhetyössä korostetaan perhekeskeisyyttä ja perhelähtöisyyttä. Perhekeskeisyydellä voidaan tarkoittaa perheen voimavarojen ja tarpeiden lähtökohtaisuutta työskentelyssä, mutta enemmän työntekijän toiveiden mukaisesti, jolloin perhe itse voi jäädä passiiviseksi ja ulkopuoliseksi. Perhelähtöisyydellä taas voidaan tarkoittaa työtapaa, jossa huomioidaan perheen tarpeita, toiveita ja odotuksia juuri sellaisina kuin perhe itse ne ilmaisee. Työntekijän on hyvä tiedostaa asenteensa ja luopua toisen puolesta tietävän ammattilaisen asemasta, sillä tällöin perhetyöllä on paremmat edellytykset onnistua. Perhekeskeisyys ja -lähtöisyys eivät tarkoita aikuislähtöisyyttä eivätkä näin sulje pois lapsilähtöisyyttä. Perheen tukeminen vaikuttaa aina lapseen, samoin kuin lapseen suunnattu interventio vaikuttaa koko perheeseen. (Vilen ym. 2010a, 27.) Lapsen hyvinvointi riippuu paljolti hänen vanhempiansa jaksamisesta ja hyvinvoinnista (Hyvärinen 2007, 360).

Perheiden auttamisessa on tärkeää mahdollisimman nopea reagointi tarpeeseen ja ensimmäisen tapaamisen tarjoaminen sekä asiakkaiden tyytyväisyyden että palvelun vaikuttavuuden kannalta. Palvelun odottaminen jonossa voi olla perheille hyvin raskasta ja voimia kuluttavaa. Perhetyön tapaaminen voi olla hyvin tärkeää pulassa olevalle perheelle. Työntekijä voi, joko itse auttaa perhettä löytämään omia voimavaroja ja ratkaisuja haasteisiin, tai ohjata perhe tarvittaessa eteenpäin oikean avun piiriin. (Lehtinen & Hulkkonen 2014, 52.) Perhetyössä olisi hyvä aluksi kartoittaa eri perheenjäsenten kanssa sitä, keiden he käsittävät kuuluvan heidän perheeseensä. Tämän jälkeen työntekijän on helpompi ratkaista, keiden voimavaroja ja tarpeita hän arvioi ja ketkä kaikki ovat perhetyön kohteena. Samoin on tärkeää hahmottaa perheen sosiaalinen verkosto ja ottaa tarvittaessa perhetyöhön mukaan isovanhemmat tai muut lapsiperheen elämässä olennaiset ihmiset. (Vilen ym. 2010a, 10; Paavilainen 2007, 362.)

Perhetyön yhtenä tavoitteena on myös aktivoida perheiden lähiverkostot, joilta perhe voi saada tukea perhetyöjakson päättyessä (Tattari 2013, 27–28). Sveitsissä tehdyn tutkimuksen mukaan vanhemmat, jotka kokevat saavansa sukulaisiltaan tukea, kokevat tuen olevan tärkeä voimavara, joka lisää tyytyväisyyttä elämään. Lisäksi näissä perheissä on suurempi todennäköisyys pärjätä useamman lapsen kanssa kuin perheissä, joilla ei ole suvun tukea. (Mikucka & Rizzi 2016, 943, 967–968.) Sukulaisten tuella on siten suuri merkitys perheille ja heidän mukaan saaminen on tärkeää perheiden tukemisessa.

Asiakkaiden osallisuuden tulee toteutua jokaisessa kohtaamisessa. Tähän työntekijän on mahdollista päästä, jos hän suostuu siihen, ettei tiedä asioita etukäteen, vaan kysyy ja kuuntelee asiakkaan omaa kuvausta asiasta. Työntekijä voi ja saa tunnustaa, ettei tiedä asiakkaan ongelmaa. (Lehtinen & Hulkkonen 2014, 45.) Perhetyössä perhettä voidaan ohjata, neuvoa, valistaa ja kasvattaa. Perheen kanssa työskennellään auttamalla ja palvelemalla, aktivoimalla toimimaan, valmentamalla ja konsultoimalla muita auttavia tahoja. (Sutinen 2016, 58.) Vanhemmuuden tukeminen on yksi tärkeimpiä perhetyön tehtäviä. Vanhempien kasvatuskäsityksien vahvistaminen sekä yhdensuuntaisuuteen tukeminen ovat tärkeä osa vanhempien voimavaraistamista. (Tattari 2013, 28.)

Vanhemmat ja lapset tulee kohdata aidosti. Kohtaaminen on onnistunut, jos asiakas tuntee tulleen kuulluksi ja hän saa myös vastauksia työntekijältä. Työntekijöillä on ratkaiseva merkitys asiakastilanteissa: antavatko he tilaa asiakkaille omissa vastauksissaan ja kuinka he kunnioittavat asiakkaiden puhetta ja vastauksia. On muistettava, että jokaisen ihmisen elämän paras asiantuntija on hän itse. Jotta asiakas voisi päästä eteenpäin perheenä asioissaan, tulee työntekijän luottaa siihen, että asiakas sitoutuu muutosta vaativiin tavoitteisiin paremmin, kun ne ovat vanhemman itsensä määrittelemiä. (Nieminen-Kurki 2006, 12, 68.) Luottamuksellinen vuorovaikutus ja asiakkaan tuen tarpeiden tunnistaminen ovat tärkeitä perhetyössä. Tätä tukee perheen tapaamisen rauhallinen ja kiireetön ilmapiiri. (Pelkonen, Hakulinen-Viitanen & Hietanen-Peltola 2013, 97.)

Halme, Vuorisalmi ja Perälä (2014) nostavat esille työntekijöiden kokemuksen siitä, että perhetyössä lapsiin liittyvien huolien puheeksi ottaminen vanhempien kanssa on yleensä helpompaa kuin vanhempana toimimiseen liittyvien huolien. Myös vanhemmat itse kokevat yleensä, että lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyviin huoliin he saavat hyvin tukea ja apua ennaltaehkäisevästä perhetyöstä tai muista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista. Mutta erityisesti vanhempien yksinäisyys, parisuhdeongelmat, lähisuhdeväkivalta sekä päihde- ja mielenterveysongelmat nousevat perhetyössä harvemmin esille ja niiden puheeksi ottamisen työntekijätkin kokevat haastavaksi. (Halme, Vuorisalmi & Perälä 2014, 96–97.)

Jokaisessa perheessä on huolenaiheita, mutta perhe ei välttämättä ole valmis puhumaan niistä. He saattavat pelätä, että heidät tuomitaan tai ymmärretään väärin. Työntekijälle on usein haastavaa ottaa puheeksi ensimmäistä kertaa havaitsemansa huolenaihe. Tärkeää

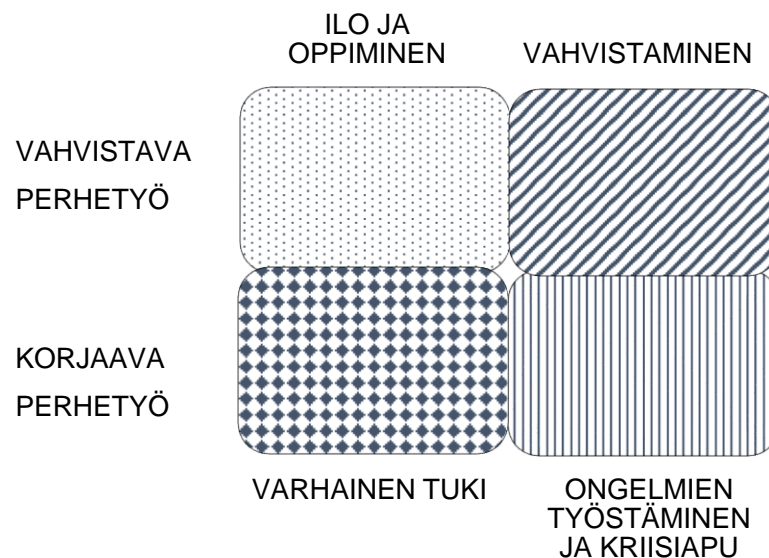
olisi miettiä, miten työntekijä asian ilmaisee, millaisia äänenpainoja, sananvalintoja, eleitä ja ilmeitä hän käyttää. Työntekijän tulisi pyrkiä säilyttämään asiakkaasta ”hyvä” mielikuva, joka ei tuomitse, vaikka huoli olisikin suuri. Hänen valitsemansa sanat ja äänenpainot sekä eleet ja ilmeet ovat parhaimmillaan sellaisia, että ne viestivät asiakkaalle ymmärrystä ja voivat näin todennäköisemmin saada asiakkaan jakamaan saman huolen. Asiakas voi parhaimmillaan kokea, ettei häntä olla tuomitsemassa, ja jälkeensä hän voi olla myös kiitollinen, että vaikea asia tuli esille ja käsiteltyä. Mikäli työntekijä on epävarma, kuinka ottaa asia puheeksi, hänen kannattaa miettiä asiaa yhdessä työparinsa tai työryhmän kanssa. (Vilen ym. 2010a, 41–45.)

Perheenjäsenten kanssa yhdessä huolenaiheiden tutkiminen ja löytäminen luo hyvät edellytykset voimavarojen ja tuen tarpeiden kartoittamiseen. Huolenaiheita voi nousta esille keskustelemalla perheenjäsenten kanssa tai käyttämällä erilaisia lomakkeita. Turvallisen ja luottamuksellisen suhteen saamiseksi ja säilyttämiseksi työntekijän tulee osata perustella perheelle, miksi hän haluaa tietää joitain asioita perheestä ja mihin tieto menee. Perheen tilanteen arvioinnissa voi hyödyntää olemassa olevia erilaisia arvioinnin apuvälineitä esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliiton perhetilannepuntaria. (Vilen ym. 2010a, 49–50.)

3.3 Kirkon perhetyö

Kirkon perhetyöllä tarkoitetaan laajasti määriteltynä kaikkea sitä seurakuntien työntekijöiden ja vapaaehtoisten toimintaa, jolla tuetaan monimuotoisten perheiden ja niiden jäsenten hengellistä elämää, ihmisenä kasvua, keskinäistä välittämistä ja kunnioitusta, vaikeissa elämäntilanteissa jaksamista sekä yhteyttä seurakuntaan. Kirkon perhetyön perusteet nousevat Raamatun ihmiskuvasta, elämäнкäsityksestä sekä luterilaisen kirkkomme keskeisistä arvoista. (Minäkö perhetyön tekijä? 2009, 5,7.) Kirkon perhetyö ei ole välttämätöntä perheelle, mutta sillä on suuret mahdollisuudet edistää perheen hyvinvointia. Kirkon perhetyö perustuu vapaaehtoisuuteen ja kohtaamiseen. (Sutinen 2016, 62.) Kirkon perhetyön suuri etu on, että toiminta on matalankynnyksen toimintaa. Perheiden tavoittaminen ja toimintaan sekä tuen piiriin pääseminen on tehty mahdollisimman helpoksi. Toiminnan epävirallisuus luo mahdollisuuden ottaa osaa ilman pelkoa leimautumisesta. (Laurinen 2016, 156.)

Minäkö perhetyön tekijä? (2009, 23) kirkon perhetyön linjauksessa esitetään perhetyö neljän ikkunan avulla (kuvio 3). Ylemmät ikkunat kuvaavat vahvistavaa perhetyötä (muut toimijat nimeävät nämä usein ennaltaehkäiseväksi perhetyöksi) ja alemmat korjaavaa perhetyötä. Ensimmäisessä ikkunassa kirkon perhetyö nähdään iloisena ja oppimista tarjoavana toimintana, kuten perhemessut, kerhot, ryhmät tai vanhempaintilaisuudet. Toisessa ikkunassa pyritään ennakoimaan tulevia kehityksellisiä muutoksia, esimerkiksi vahvistetaan perhettä ensimmäisen lapsen syntyessä, murrosikäisen perheessä ja tyhjän pesän vaiheessa. Kolmannessa ikkunassa pyritään havaitsemaan varhaisessa vaiheessa miten lapsi tai nuori voi ja ottaa asia puheeksi vanhemman kanssa sekä ohjaamaan heitä tarvittaessa ammattiavun piiriin. Neljännessä ikkunassa nostetaan esille näkökulma jolloin perhe tai joku perheen jäsenistä tarvitsee akuutisti apua eli kuinka työntekijän tulisi miettiä ennakoon, mitä tällöin tulisi tehdä. Seurakuntien perhetyössä neljännen ikkunan toimintaa voi olla kotikäynnit, sovitut tapaamiset, pitkäkestoinen työskentely sekä vertaisryhmät. (Minäkö perhetyön tekijä? 2009, 24–25.)

KUVIO 3. Kirkon perhetyön neljä ikkunaa (Minäkö perhetyön tekijä? 2009, 23)

Kirkon tutkimuskeskuksen (2016) tekemässä nelivuotiskertomuksessa nousi esille, että melkein kolme neljäsosaa suomalaisista toivoo kirkon puhuvan ja toimivan vahvemmin perheiden hyvinvoinnin puolesta. Samaisessa tutkimuksessa seurakuntien diakoniatyössä on havaittu kasvaviksi teemoiksi parisuhteeseen ja perheeseen liittyvät haasteet sekä lapsiin ja nuoriin liittyvät kysymykset. (Kirkon tutkimuskeskus 2016). Jotta perheet tulisivat paremmin huomioiduksi seurakunnassa, tulisi työntekijöiden arvioida työn rakenteita ja muokata toimintaa lapsesta, nuoresta ja perheestä käsin, ei työmuodoista käsin. Perhetyö

on koko seurakunnan yhteistä työtä ja kaipaa yhteistyötä työalojen välillä. Työntekijöiden tulee tulevaisuudessa olla enemmän siellä missä perheet ovat ja jalkautua erilaisten perheiden pariin. (Sutinen 2016b, 84–85.) Kirkon tekemää työmuotoa, jonka avulla tuetaan seurakuntalaisia elämään omassa arkiympäristössään, työssä, kotona ja vapaa-aikana voidaan kutsua yhteiskuntatyöksi. Yhteiskuntatyön toimintamenetelmiä ovat muun muassa yhdyskuntatyö, henkilökohtaiset keskustelut, ryhmätoiminta, yhteistyö järjestöjen sekä yhteiskunnan laitosten kanssa. (Finto i.a.) Tämän tyyppistä toimintaa seurakunnissa on perinteisesti tehnyt diakoniatyö, mutta nykyään tähän löytyy myös osaamista nuorisotyöstä sekä varhaiskasvatus- ja perhetyöstä.

Jyväskylän seurakunnan oma varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelma eli VAKE julkaistiin syksyllä 2014 ja siinä yhdeksi painopistealueeksi mainitaan diakonisen työtteen vahvistaminen, jolla tarkoitetaan lasten ja perheiden kokonaisvaltaista tukemista. Keskeistä tässä työtöteessä on perheen kuuleminen, näkeminen ja kohtaaminen sekä turvallisuuden luominen. Mikäli työntekijä ei itse voi tai osaa auttaa, ohjeistetaan työntekijää tekemään yhteistyötä muiden tahojen kanssa ja tarvittaessa ohjaamaan perhe muiden tarvittavien palvelujen piiriin. Jyväskylän seurakunnan varhaiskasvatuksen diakonista työtöteä pyritään kehittämään luomalla uudenlaisia työtapoja perheiden tavoittamiseksi, lisäämällä yhteistyötä verkostoissa ja rakentamalla toimivia palveluverkostoja sekä jalkautumalla ihmisten pariin. (Jyväskylän seurakunnan VAKE 2014, 20, 23.) Palokan alueeseurakunta on lähtenyt kehittämään ja toteuttamaan tätä diakonista työtöteä muun muassa Apua arkeen -toiminnan avulla.

Jyväskylän seurakunnan VAKE:ssa eli varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelmassa (2014) toisena painopisteenä on verkostotyö. Yhteistyöllä eri tahojen kanssa Jyväskylän seurakunnan varhaiskasvatuksen eri työmuodot pyrkivät edistämään ja turvaamaan lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tukemaan vanhemmuutta. Yhteistyötä tehdään alueeseurakunnissa resurssien ja tarpeiden mukaan. Koko seurakunnan laajuisesti katsottuna yhteistyötä on toisten alueeseurakuntien kanssa sekä koko seurakunnan tukena toimivan yhteisen seurakuntapalvelun kanssa. (Jyväskylän seurakunnan VAKE 2014, 19–20.) Palokan alueeseurakunnan sisällä toimivaa yhteistyötä työalojen kesken on muun muassa nuorisotyön, varhaisnuorisotyön ja diakonian kanssa. Talon ulkopuolista yhteistyötä Palokan alueeseurakunnan varhaiskasvatuksella ja perhetyöllä on laajasti esimerkiksi kau-

pungin verkostoissa alueen päivähoidon, neuvolan, neuvolan perhetyön ja hammashoidon kanssa sekä järjestöpuolelta Mannerheimin lastensuojeluliiton, Ensi- ja turvakodin ja Marttojen kanssa.

3.4 Kotikäyntityö

Kotikäyntityötä hyödynnetään työmuotona kunnallisella puolella muun muassa lastenneuvoloissa joko ennen ensimmäisen lapsen syntymää tai vastasyntyneen lapsen perheeseen ja lisäksi tarpeen mukaan (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos i.a). Paikkakunnasta ja käytettävissä olevista resursseista riippuen lastenneuvoloiden yhteydessä, tai täysin itsenäisesti, kunnissa voi toimia perhetyöntekijöitä, joiden yhtenä työtehtävänä on tukea ja edistää perheiden hyvinvointia muun muassa toistuvilla ja riittävän pitkäkestoisilla kotikäynneillä (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos i.a.b). Lastensuojelun puolella avohuollossa kotikäynti tehdään ainakin kerran lapsikeskeistä tilannearviota tehdessä (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos i.a.c). Iäkkäämpien ihmisten kohdalla suositellaan myös sosiaali- ja terveydenhuollosta tekemään kotikäyntejä hyvinvointia edistävinä palveluina (Mäkelä ym. 2013, 2). Lisäksi kotikäyntityötä pyritään hyödyntämään tehtäessä vammaispalvelun palveluntarpeen arviointia (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos i.a.d).

Kotikäyntityöllä voidaan muun muassa perheissä parantaa vanhempien ja lasten psykososiaalista tilannetta ja terveyttä, tunnistaa ja hoitaa masennusta sekä mahdollisesti neuvoa ja auttaa lapsen hankalassa käyttäytymisessä. Lisäksi kotikäyntityöstä voi olla hyötyä tapaturmien ehkäisyssä, äitien tiedon saannissa, äidin ja lapsen vuorovaikutuksen kehittämisessä, lapsen hoidossa sekä lapsenkaltointokohtelun ehkäisyssä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004, 121.) Raution (2014, 199) mukaan perhetyössä kotikäyntityöllä on tärkeä merkitys. Kotikäyntityö vähentää varsinaisen sosiaalityön tarvetta ja tätä kautta pienentää siitä aiheutuvia kustannuksia yhteiskunnalle. Kotikäyntityössä annettavan tuen avulla on arvioitu säästettävän 4–6 kertaa tehtyjä investointeja suuremmat kustannukset (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004b, 31).

Kotikäyntityö onnistuakseen vaatii työntekijältä empaattista, luottamuksellista ja kunioittavaa suhdetta kaikkiin perheen jäseniin sekä voimavaraistavien menetelmien hallintaa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004, 121). Työntekijän tulee osata olla melko neutraali

ja välttää vuorovaikutuksellisia jännitteitä (Rautio 2016, 88). Kotikäynti viestii vanhemmille välittämistä ja paneutumista heidän asioihin. Se on intiimi tapahtuma ja avaa luotamuksellisen suhteen. Työntekijöillä on hyvät mahdollisuudet käyttää kotikäynneillä erilaisia haastattelulomakkeita, vanhempien sitä halutessa, tai keskustella vapaamuotoisesti vanhempien toivomista asioista. Kotikäyntien sisältöä ja käyntien kirjaamistapoja kehitetään aktiivisesti. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004, 122, 125.)

Kotikäynnit mahdollistavat perheen monipuolisen tukemisen. Kutsu kotiin on eräänlainen lupaus ja positiivinen vire työntekijän ja perheen yhteistyössä. Koti on perheelle turvallinen ympäristö puhua huolista ja miettiä voimavaroja. Työntekijällä on mahdollisuus havaita huolia ja tukea perhettä arkilähtöisesti. Perheen kotona hän voi huomata tuen tarpeen ja tarjota apua arjen sujumiseen liittyvissä asioissa. Kotikäynnillä käydyissä keskusteluissa on tärkeää auttaa perhettä tunnistamaan omia voimavaroja. Perheille kotikäyntityö voi olla suuri apu, jos he muutoin joutuvat asioimaan paljon ammattilaisten ja viranomaisten luona. Kotikäynnillä työntekijä voi myös todeta, että perheen tarpeita palvelisi-kin joku muu palvelu paremmin, jolloin perhe ohjataan tai ”saatetaan” esimerkiksi perheneuvolaan, ensi- ja turvakodille tai sosiaalityön perhetyön asiakkaaksi. (Rautio 2016, 87–88.) Tattarin (2013, 23) mukaan kotikäyntityö arvioidaan perheiden puolelta hyväksi toiminnaksi muun muassa sen vuoksi, ettei perheen tarvitse lähteä tapaamisiin kodin ulkopuolelle. Myös arjen tilanteissa työntekijän mukana oleminen nähdään parantavan perhetyön tehokkuutta.

Kunnallisessa perhetyössä kotikäyntien tarkoitus on pääasiassa keskusteluavun, ohjauksen ja neuvonnan antaminen, perheen voimavarojen kartoittaminen ja vahvistaminen. Kotikäyntityöstä rajataan pois yleensä kodinhoito- ja lastenhoitoapu. Hyvin välttämättömyydessä, tarkoituksen mukaisessa sekä lyhytaikaisessa tilanteessa tämä on mahdollista, mutta yleensä perhettä tuetaan hakemaan perheiden kotipalvelusta apua kodin- ja lastenhoitoon. (Rautio 2016, 88.)

Kirkossa kotikäyntityöllä on pitkät perinteet diakoniatyössä. Perusteet kirkon tekemälle kotikäyntityölle löytyvät kristillisestä ihmiskäsityksestä, jossa jokainen ihminen nähdään Jumalan luomana ja siksi arvokkaana. Ihmistä tulee kohdella ihmisarvoisesti kaikissa hänen elämänvaiheissa. Seurakuntayhteys halutaan tarjota kotiin, jos ihminen itse ei pysty tulemaan seurakunnan tilaisuuksiin. Pääasiassa kotikäyntejä on tehty vanhusten parissa

ja ne ovat sisällöltään enemmän sielunhoidollisia keskusteluja ja tarvittaessa muihin palveluihin ohjaamista. Yleisimmät syyt diakonian kotikäynneille ovat yksinäisyys, sairaus, suru ja kriisit sekä ihmissuhdeongelmat. (Kirkkopalvelut 2010, 5–6, 13.)

Neuvonnalliset kotikäynnit lapsiperheiden parissa ovat Marttaliitto ry:n ja Finlands svenska Marthaförbund r.f:n kehittämä työmuoto. Heidän koulutetut kotitalousasiantuntijat käyvät yhteistyökumppanien, esimerkiksi neuvolan perhevalmennuksen, kunnan lastensuojelun, ensi- ja turvakodin tai seurakunnan diakoniatyön kanssa antamassa kohdennettua henkilökohtaista neuvontaa erityistä tukea tarvitseville perheille. Koko perhe otetaan mukaan ja myös lapset osallistuvat toimintaan ikänsä ja kykyjensä sallimissa rajoissa. Neuvonnallisten kotikäyntien tavoitteena on vahvistaa ja tukea perheen arkea ja hyvinvointia, vahvistaa arjenhallinnan taitoja, käytännön kotitaloustaitoja ja luottamusta omaan osaamiseen sekä kohentaa perheen arkirytyä. Kotikäynnin sisältöinä voivat olla käytännön ruoanvalmistus, terveellinen ja edullinen ruoka, kodin raha-asiat, siivous ja vaatehuolto, arkiryty sekä kaupassa käyminen yhdessä. Kotikäynnit ovat vuosina 2012–2016 RAY:n tukemaa toimintaa, jota on mahdollista toteuttaa ostopalveluna täydentämässä moniammatillista perhetyötä. Vaikutukset muutamalla oikea-aikaisesti tehdyllä kotikäynnillä voivat olla merkittävät perheen jaksamiseen ja hyvinvointiin. (Martat i.a; Emma & Elias -ohjelma 2016, 4–5.)

3.5 Kotipalvelu

Sosiaalihuoltolaki velvoittaa kuntia järjestämään kotipalvelua. Joka on asumiseen, hoitoon ja huolenpitoon, toimintakyvyn ylläpitoon, lasten hoitoon ja kasvatukseen, asiointiin sekä muihin jokapäiväiseen elämään kuuluvien tehtävien ja toimintojen suorittamista tai niissä avustamista. Kotipalvelua on mahdollisuus hakea sairauden, synnytyksen, vamman tai muun vastaavanlaisen toimintakykyä alentavan syyn tai erityisen perhe- tai elämäntilanteen perusteella. (Sosiaalihuoltolaki 2014/1301.) Kotipalvelujen keskeinen tavoite on perheen omien voimavarojen vahvistaminen opastamalla perhettä lasten ja kodinhoidossa sekä vahvistamalla arjen taitoja. Parhaimmillaan se on tehokas ehkäisevän lastensuojelun muoto. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos i.a.e.)

Lapsiperheiden kotipalvelun tarkoituksena on tukea perheiden hyvinvointia ja ennaltaehkäistä suurempien ongelmien syntymistä. Kotipalvelua voivat saada lapsiperheet, joilla on tarvetta lastenhoitoapuun tai välttämättömään kodinhoitoapuun. Avuntarpeen syitä saattavat olla raskauteen tai synnytykseen liittyvä erityinen avuntarve, aikuisen tai lapsen sairastumisesta johtuva avuntarve, vanhemman väsymys tai uupumus sekä äkillisestä erityistilanteesta tai kriisistä johtuva käytännön avuntarve. Kotipalvelu on suunnitelmallista, sillä perheen kanssa sovitaan yhteiset tavoitteet joihin pyritään ja joita arvioidaan säännöllisesti. Kotipalvelussa kartoitetaan perheen omat läheisverkostot ja perheen muiden mahdollisten toimijatahojen kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä. Jyväskylässä kotipalvelu ostetaan suurimmaksi osaksi palvelusetelirahalla yksityisiltä yrittäjiltä. Kotipalvelu on pääasiassa perheelle maksullista. Maksun määrään vaikuttavat perheen tulot, perheen koko ja myönnetty palvelun tuntimäärä. (Jyväskylän kaupunki i.a.)

Jyväskylässä kotipalvelua haetaan soittamalla kotipalvelun palveluohjaajalle, joka selvittää perheen avun tarpeen myöntämiskriteereiden perusteella. Hän tekee perheelle hoito- ja palvelusuunnitelman, josta näkee palvelun tarkoituksen, määrän ja palvelun järjestämistavan. Tilapäistä kotipalvelua myönnetään enintään kolmeksi kuukaudeksi ja enintään kuusi tuntia viikossa. Tällä palvelulla toivotaan, että suurin osa perheistä tulisi autetuksi. Jatkuvaa ja säännöllistä kotipalvelua voidaan myöntää pitkittyneisiin ja välttämättömiin, mutta aina määräaikaan tuen tarpeisiin tilapäisen kotipalvelun jälkeen enintään kolmeksi kuukaudeksi ja kuusi tuntia viikossa. Kotipalvelua on pyritty rajaamaan ja sitä ei enää myönnetä päivähoitoikäisten lasten pelkkään lastenhoidolliseen tarpeeseen eikä vanhempien terapiaa, lääkäri tai muiden asiointikäyntien ajalle, paitsi vain erityisen harkinnan kautta. Lastenhoidon järjestelyissä pyritään vanhemman kanssa löytämään muita vaihtoehtoja muun muassa järjestöjen lastenhoitopalveluista. (Jyväskylän kaupunki i.a.)

Palokan alueseudrakunnan varhaiskasvatuksen tekemä Apua arkeen -kotikäyntityö on työnsisältöjä tarkasteltaessa lähempänä kunnallista kotipalvelua kuin kotikäyntityötä. Tähän mennessä kotikäynneillä on ollut tarvetta lähinnä lasten- ja kodinhoidossa auttamisessa (Eräjärvi 2016). Perheet ovat toivoneet apua siivoamisessa, tiskaamisessa ja pyykinhuollossa. Lasten kanssa ulkoilu on myös ollut hyvin toivottu perheiden tukemisen muoto.

4 TYÖNTEKIJÄ LAPSIPERHEIDEN PARISSA

Perhetyössä oma persoona on tärkeä työväline työntekijälle, siksi omasta hyvinvoinnista huolehtiminen on tärkeää. Työntekijän itsetuntemuksella on suuri merkitys jaksamiselle. Kun työntekijä on tietoinen itsestään, hän osaa tunnistaa omat voimavaransa, tarpeensa, omat heikkoutensa ja rajallisuutensa sekä tiedostaa ja tunnistaa omat rajansa. Mitä herkemmin hän oppii havainnoimaan omia tarpeitaan ja tunteitaan, sitä helpommin hän havaitsee näitä tunteita ja tarpeita toisissa ihmisissä ja pystyy jakamaan heidän kanssaan näiden tunnetilan. (Vilen, Tapio, Janhunen, Nissinen & Seppänen 2010, 65–66.)

4.1 Osaaminen

Työntekijöiden hyvinvointiin vaikuttaa oma asenne uuteen tietoon. Yhteiskunta muuttuu ja samoin asiakkaiden odotukset ja vaatimukset. Ammatillinen kasvu vaatii valmiutta omaksua uutta ja tarvittaessa jopa hylätä jotain ennen opittua. Uuden oppiminen voi aluksi tuntua voimia kuluttavalta, mutta se tuo työn tekemiseen varmuutta ja auttaa jaksamaan. Oppimista tapahtuu myös työn ulkopuolella, työntekijän omakin elämä opettaa. Pitkä työhistoria ei itsessään ole opettava, jos työntekijä ei ole valmis näkemään virheitään tai oppimaan niistä. Erehdykset kuuluvat työelämään, mutta niistä oppiminen on tärkeää. (Vilen ym. 2008, 105–107.) Lindqvistin (1990, 75) mukaan asiakastyön inhimillinen auttamisprosessi voidaan nähdä niin sanotun kultaisen säännön käytännön tulkintana. Kultaisen säännön mukaan meidän tulisi tehdä lähimmäisellemme se, minkä haluamme itsellemme tehtävän.

Yhtenä työntekijän jaksamista tukevana toimintana voidaan pitää ammatillista reflektointia. Reflektio voidaan väljästi määriteltynä nähdä oman toiminnan arvioinniksi suhteessa tavoitteisiin ja muihin tilanteeseen vaikuttaviin tekijöihin. Reflektiota voi tehdä yksin omaa toimintaa kriittisesti tarkastellen, esimerkiksi jotain teoriaa, toiminnan tavoitteita tai arvoja vasten. Toisten kanssa reflektiossa voi esimerkiksi peilata omia asioita toisten toimintaan ja ajatuksiin sekä saada oppia muiden ajatuksista. (Vilen ym. 2008, 107–108.)

Työnohjaus on yksi reflektointia hyödyntävä työntekijän työtä tukeva menetelmä. Työnohjauksessa työntekijä voi saada tukea oman työn arviointiin, työn ongelmien erittelemiseen ja tarvittavien toimenpiteiden suunnitteluun. Yhtenä työnohjauksen tehtävänä on auttaa työntekijää käyttämään persoonallisuuttaan asiakkaan ymmärtämisessä ja tukemisessa. Muita työnohjauksen tavoitteita yleisesti voivat olla ammattitaidon syventäminen, työmotivaation ja -tyytyväisyyden lisääminen sekä työuupumuksen ehkäisy. (Vilen ym. 2008, 108–109.) Työnohjauksen avulla voidaan kehittää myös perhetyön sisältöjä (Nietola 2008, 106). Työnohjauksen lisäksi työntekijä voi saada tukea ammatti-identiteetilleen työyhteisön kehittämispäivistä, kehityskeskusteluista ja koulutuksista (Vilen ym. 2010b, 88).

4.2 Työssä jaksaminen

Työntekijän hyvinvointiin ja jaksamiseen liittyy omien tarpeiden ja voimavarojen tarkastelu. Työntekijän, kuten muidenkin ihmisten, tulee huolehtia ihmissuhteiden kunnossa pitämisestä ja on löydettävä riittävästi aikaa oman elimistön ja fyysisten tarpeiden hoitamiseen. Riittävä uni, liikkuminen ja harrastukset ovat tärkeitä. Itsensä helliminen ja hoitaminen sekä kyky nauttia vain omien ajatustensa kanssa olemisesta auttavat jaksamaan. Omaan elämään on panostettava ja on annettava aikaa itselle ja läheisille. Työ ei saa olla ainoa paikka, josta työntekijä saa onnistumisen kokemuksia ja johon suuntaa voimansa. (Vilen, Leppämäki & Ekström 2008, 95, 99.) Kun työntekijä kokee voivansa hyvin fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti, voi hän helpommin nauttia työstään ja arvostaa sitä.

Kiire on työntekijälle kuluttavaa. Kiireessä hän alkaa kadottaa kosketuksensa sekä omiin tunteisiinsa ja kokemusmaailmaansa että asiakkaansa tunteisiin ja kokemuksiin. Tämä vähentää työn mielekkyyttä ja aiheuttaa uupumusta. (Vilen ym. 2010b, 70.) Ajan puute vaikeuttaa asiakkaiden tarpeisiin vastaamista ja omasta työpanoksesta nauttimista. Syvälliset vuorovaikutustilanteet asiakkaan kanssa eivät välttämättä ole työntekijälle rasite, sillä hän voi ymmärtää asiakasta ja kokea kehittyvänsä vuorovaikuttajana. Hän voi saada kokemuksia voimaantumisesta onnistumisten myötä. (Vilen ym. 2008, 96.) Työntekijän työstä palautumista tukevat kohtuullisina pysyvät työn aikapaineet ja hyvät vaikutusmahdollisuudet työssä (Kinnunen, Siltaloppi & Mauno 2009, 50).

Jatkuva työntekijän emotionaalinen kuormittuminen aiheuttaa myötätuntostressiä, joka pitkäaikaisena ja hoitamattomana voi aiheuttaa myötätuntuupumusta. Myötätuntuupuminen on jännittynyt tila, jossa mielen täyttää runsaat traagiset elämäntapahtumat ja niihin liittyvät tunnetilat. Uupuneelle ominaista on tunteiden turtuminen, kyynisyys ja ammatillisen itsetunnon heikkeneminen. Lisäksi uupunut työntekijä voi torjua emotionaalisesti kuormittavia ihmissuhteita, tilanteita ja niistä muistuttavia asioita. Hän välttelee ja valikoi työtehtäviä sekä saattaa eristäytyä työssä ja vapaa-ajalla. (Vilen ym. 2010b, 85.) Stressin syntyyn voi pyrkiä vaikuttamaan asettamalla itselle kohtuullisella vaivalla saavutettavia ja realistisia tavoitteita. Tavoitteet ja haaveet luovat ihmiselle päämääriä ja sisältöä elämään sekä niiden saavuttaminen kasvattaa itsetuntoa. (Vilen ym. 2008, 102.)

Työyhteisöllä on suuri merkitys työntekijän stressinhallintaan. Hyvä työyhteisö voi vähentää psykosomaattista oireilua, kannustaa ja jakaa vastuuta sekä edistää henkistä hyvinvointia. Hyvässä työyhteisössä uskalletaan kohdata vaikeudet ja oppia yhdessä. Tärkeimpiä myönteisiä tunnekokemuksia ja yhteisyyden tunnetta lisääviä tekijöitä työyhteisössä ovat arvostus, onnistuminen, välittäminen, huolenpito, hauskuus ja huumori. (Vilen ym. 2008, 102–103.) Ammatillinen keskustelu ja jakaminen omassa työyhteisössä sekä vuoropuhelu eri työmuotojen kanssa ovat tärkeitä asioita sekä perhe- ja kotikäyntityön kehittämisessä että työntekijän jaksamisen tukemisessa (Kirkkopalvelut 2010, 22).

Esimieheltä saatu tuki, palaute työstä ja oikeudenmukainen kohtelu ovat tärkeitä työntekijän jaksamista vahvistavia tekijöitä (Halme ym. 2014, 43). Työntekijöiden jaksamista helpottaa, kun hänellä on mahdollisuus tutkia työn emotionaalista kuormittavuutta, esimerkiksi keskustelemalla työparin, esimiehen, työnohjaajan tai jonkun muun ammattilaisen kanssa, jolle on tuttua ihmissuhdetyön haasteet. Toisten kanssa jakaminen voi harjaannuttaa itseä näkemään ja ilmaisemaan myös onnistumiset ja työn ilo. Armollisuuden osoittaminen itseä kohtaan kehittää keskeneräisyyden sietämistä ja suvaitsevaisuutta itseään ja toisia kohtaan. Positiivinen asenne vahvistaa ihmissuhteita ja auttamisen laatua. Yhteys itseä suurempaan voimaan, joka antaa uskon elämän jatkumiseen vastoin käymisissäkin ja ylläpitää toivoa, voi olla tärkeä tuki työntekijän hyvinvoinnille. (Vilen ym. 2010b, 86–88.)

Osansa työntekijän kokemaan työhyvinvointiin ja jaksamiseen luo turvallisuuden tunne. Fyysinen turvallisuus voi tarkoittaa työssä oikeutta koskemattomuuteen. Hän voi itse säädellä, kuinka lähelle muut saavat tulla. Turvallisuutta edistää tieto esimerkiksi siitä, kuinka väkivaltatilanteissa tulee toimia tai missä ovat varauloskäynnit. Parityöskentely on myös tärkeä turvallisuutta lisäävä tekijä. Psyykkinen turvallisuus on luottamusta omaan selviämiseen ja muiden tukeen sekä levollisuutta työssä. Työntekijä tietää ja tunnistaa riskit ja samalla luottaa itseensä niin, että jaksaa sopeutua riskeihin. Turvallisuutta lisää riittävä huomiokyky, valppaus ja levollisuus. Onnistuneet vuorovaikutussuhteet asiakkaiden ja työkavereiden kanssa sekä varmuus omasta ammattitaidosta tukevat psyykkistä turvallisuuden tunnetta. Myös tieto siitä, että on tarjolla ongelmallisten tilanteiden jatkotyöskentelymahdollisuuksia, auttaa työntekijää jaksamaan. (Vilen ym. 2008, 119.)

Moniammatillisuus ja asioista toisten kanssa keskustelu auttavat työntekijöiden vastuun jakamisessa ja sitä kautta heidän jaksamisensa lisäämisessä (Vilen ym. 2008, 103). Jotta työntekijä pystyisi toimimaan laajasti ja tehokkaasti perheiden parissa, tulisi hänellä olla ympärillä mielellään hyviä yhteistyötahoja. Verkostoituminen toisten perheiden parissa työskentelevien kanssa on hyvä tuki omalle työlle. Ennaltaehkäisevien palveluiden kokonaisuuden hahmottaminen helpottaa työntekijää löytämään perheille mahdollisimman varhaisessa vaiheessa oikean avun. Luotuihin yhteistyöverkostoihin on tärkeää pitää yhteyttä, jotta itse ja muut palveluntuottajat pysyvät ajan tasalla olemassa olevista palveluista ja yhteydenpito on vaivattomampaa. (Lehtinen & Hulkkonen 2014, 46–49, 64–65.)

5 LAPSIPERHEIDEN KOTIKÄYNTITYÖ JA SEN KEHITTÄMINEN PALOKAN ALUESEURAKUNNASSA

Lapsiperheille on tarjolla monenlaisia tukimuotoja ja niitä toteuttavat monet eri tahot. Jyväskylän seurakunnan Palokan alue seurakunnan perhetyössä on aloitettu syksyllä 2015 uusi työmuoto, kotikäyntityö. Tästä työmuodosta sain kiinnostavan aiheen opinnäytetyöni kehittämistyöhön.

5.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyöni on tutkimuksellinen kehittämistyö, jossa kehitettiin noin 1,5 vuotta toimintaa kotikäyntityötä. Kehittämistyön tarkoituksena oli kehittää opas Palokan alue seurakunnan Apua arkeen -kotikäyntityötä tekeville työntekijöille. Oppaan sisällön tulisi auttaa ja selkeyttää työntekijöiden uuden asiakkaan kohtaamista sekä helpottaa heidän kotikäynnin jälkeistä asioiden läpikäymistä. Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää tuoretta, puolitoista vuotta vanhaa kotikäyntityömuotoa sekä kotikäyntiä tekevien työntekijöiden osaamista ja ammatillisuutta perheiden kanssa.

Valmiin oppaan tavoitteena oli koota mahdollisimman hyviä käytänteitä työntekijöille: koota yhteen ja selkiyttää uusien asiakkaiden kanssa aloitettavaa yhteistyötä, esimerkiksi oikeanlaisilla asiakkuuden tarpeita kartoittavilla kysymyksillä. Oppaassa tuli olla kysymyksiä perheentilanteen kartoittamista varten ja kooste lapsiperheiden tukipalveluista. Oppaan tuli auttaa työntekijöitä käsittelemään kotikäynnin jälkeen hankalampiakin vierailun aikana kohtaamia asioita ja näin auttaa osaltaan heidän osaamistaan ja työssä jaksamistaan. Työmuodosta tilastoidaan kirkon tilastoissa vain vierailujen määrä koodeissa, ei muita tietoja. Näin ollen perhetyön kotikäyntityön työntekijöillä ei ole kirjausvelvollisuutta ja perheistä ei kerätä tietoja mihinkään rekistereihin. Opas on ensisijaisesti tarkoitettu Palokan alue seurakunnan Apua arkeen -työmuodon työntekijöille mutta myös muille kotikäyntityötä tekeville.

Opinnäytetyön teon aikana minulla oli tavoitteena herätellä keskusteluissa ja haastattelussa työntekijöitä kehittämään itseään, työtään ja käytänteitä. Pysin työntekijöiden

kanssa vahvistamaan seurakunnan perhetyötä lapsiperheiden tueksi sekä tukemaan työntekijöiden osaamista ja jaksamista vaativassa Apua arkeen -asiakastyössä. Yhteistyön alusta alkaen pyrin olemaan aktiivinen vaikuttaja työntekijöiden keskuudessa ja valamaan uskoa heidän omiin kykyihinsä ja toimintamahdollisuuksiinsa. Lisäksi opinnäytetyön myötä toivon kotikäyntityön juurtuvan seurakunnan perhetyön työmuodoksi ja oppaan helpottavan työntekijöitä asiakkaan kanssa toimimisessa. Heikkinen (2007, 19–20, 33–35) kirjoittaa, että tutkija käynnistää muutoksen ja rohkaisee näin työntekijöitä tarttumaan asioihin, joita he pystyvät itse kehittämään omalta kannaltaan paremmiksi. Tutkija voi parhaimmillaan voimaannuttaa ja valtauttaa työntekijöitä. Kehittämisprosessin aikana työntekijällä on mahdollisuus kehittää toimintaa, esimerkiksi reflektoiden omia ajatussältöjään ja kokemuksiaan sekä heittäytyen miettimään totuttuja toiminta- ja ajattelutapoja ja niiden perusteita uudessa valossa. Parhaimmillaan asioiden pohdinta ja niistä yhdessä keskustelu voivat auttaa työntekijää itseään ja toiminnan kehittämistä.

Opinnäytetyöskentelyssä itselleni asettamat oppimistavoitteet liittyvät omaan kehittymiseeni tutkimuksellisessa kirjoittamisessa. Muita opinnäytetyölle asettamiani tavoitteita ovat sosionomin osaamiseen vaadittavien tietojen lisääminen ja varhaiskasvatuksen asiantuntijuuden vahvistaminen kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajana sekä päivähoidon lastentarhanopettajana. Pyrin syventämään ammatillista kasvuani myös perehtymällä perhetyöhön, kotikäyntityöhön ja niiden mahdollisuuksiin tukea perheitä sekä kehittämään omaa työssäjaksamiseen liittyvää osaamistani.

5.2 Opinnäytetyön toteuttamisympäristö

Jyväskylän kaupunki on Keski-Suomen suurin kaupunki. Jyväskylässä asui vuoden 2015 lopussa 137 368 asukasta. Jyväskylän työttömyysaste oli vuonna 2015 keskimäärin 17,6 prosenttia. (Jyväskylän kaupunki i.a.d.) Palokka sijaitsee Jyväskylän keskustan pohjoispuolella, noin viiden kilometrin päässä Jyväskylän keskustasta. Palokassa asuu yli 14 000 asukasta, ja se on yksi Jyväskylän vetovoimaisimpia ja nopeimmin kasvavia alueita. Palokan suuralueen väestöstä 0–14-vuotiaita on yli 23 prosenttia, mikä nostaa Palokan toiseksi lapsirikkaimmaksi Jyväskylän suuralueista. (Jyväskylän kaupunki i.a.b; Jyväskylän kaupunki i.a.e.)

Jyväskylän seurakunnassa oli vuoden 2015 lopussa 95 799 jäsentä, ja se on Suomen suurin evankelis-luterilainen seurakunta. Kirkkoon kuuluvien osuus kaupungin väkiluvusta oli 69,7 prosenttia vuonna 2015. Jyväskylän seurakunta koostuu yhdeksästä toiminnallisesti itsenäisestä alue seurakunnasta, joista yksi on Palokan alue seurakunta. (Jyväskylän seurakunta i.a.a; Kirkkohallitus i.a.) Palokan alue seurakunnassa työskentelee 20 työntekijää. Työntekijöistä on 4 pappia, 2 diakonia, 2 kanttoria, 4 nuorisotyönohjaajaa, 1 lapsityönohjaaja, 4 lastenohjaajaa, 2 suntiota ja 1 aluesihtööri. (Jyväskylän seurakunta i.a.b.)

Palokan alue seurakunnassa on lähdetty kokeilemaan ja kehittämään uutta ja näin on haluttu vastata koko seurakunnan toimintaa ohjaavaan strategiaan. Jyväskylän seurakunnan strategiassa vuoteen 2020 saakka nostetaan yhdeksi toiminnan suuntaviivaksi perheiden, parisuhteen ja vanhemmuuden tukeminen monipuolisesti ja asiantuntevasti (Jyväskylän seurakunta i.a.c). Palokan alue seurakunnan varhaiskasvatuksen ja perhetyön työala on tarjonnut syyskuusta 2015 alkaen alle kouluikäisten lasten perheiden kotiin apua, Tukea arkeen -työn avulla. Kesällä 2016 tämä työ vaihtoi nimekseen Apua arkeen. Palokan seurakunnan neljästä lastenohjaajasta kahdella työtehtäviin kuuluu Apua arkeen -kotikäyntityön työmuodon toteuttaminen kahdesti viikossa aamupäivisin. Lisäksi osittain perhetyötä tekevä nuorisohjaaja on ollut myös joinain kertoina mukana kotikäynneillä. (Eräjärvi 2016.)

Tätä Palokan alue seurakunnan lapsiperheiden kotikäyntityötä mainostetaan konkreettisenä tukena perheille. Perheiden on mahdollista ottaa yhteyttä työntekijöihin, mikäli vanhempi on väsynyt tai tarvitsee tilapäistä apua joko omissa asioissaan tai lasten hoidossa. Yhteyttä voi ottaa myös, jos jokin asia painaa vanhemman mieltä tai mikäli hän haluaa jutella. (Jyväskylän seurakunta i.a.d.) Pääasiallisimmat lastenohjaajien työtehtävät kotikäynneillä ovat olleet kodinhoidollisia: lastenhoitoa ja kotitöissä, kuten siivouksessa ja tiskaamisessa, auttamista (Eräjärvi 2016). Apua arkeen -kotikäyntityö on luonteeltaan epävirallista, mikä helpottaa palvelun vastaanottamista ilman leimautumisen pelkoa.

5.3 Apua arkeen -kotikäyntityön työntekijät

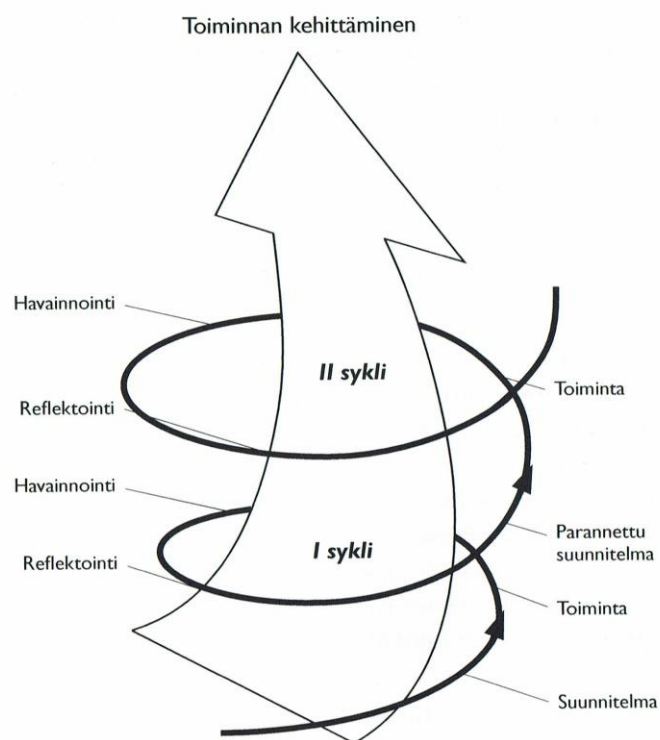
Palokan alue seurakunnan lapsi- ja perhetyön tiimiin kuuluu lapsityönohjaaja (tiimin lähiesimies), neljä lastenohjaajaa, yksi nuorisotyönohjaaja (puolet työajasta perhetyössä ja

puolet varhaisnuorisotyössä) sekä lapsityönpappi. Perheissä tehtävää Apua arkeen -kotikäyntityötä tekevät pääasiassa kaksi lastenohjaajaa työparina. Joskus kotikäyntityöhön osallistuu myös perhetyöhön osittain painottunut nuorisotyönohjaaja. Kuulun tähän työtiimiin lastenohjaajana, jonka työtehtäviin ei kuulu kotikäyntityö. (Jyväskylän seurakunta i.a.e.) Lastenohjaajien koulutus on lapsi- ja perhetyön perustutkinto jonka laajuus nykyisellään on 180 osaamispistettä (ennen 120 opintopistettä) (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a). Opetushallituksen (2014) laatimissa lapsi- ja perhetyön perustutkinnon perusteiden tavoitteissa sanotaan muun muassa, että lastenohjaajan tulee kunnioittaa perhettä lapsen ensisijaisena kasvattajana ja rohkaista vanhempia vanhemmuuteen liittyvissä rooleissa sekä toimia kasvatuskumppanuuden periaatteiden mukaisesti. Tavoitteissa korostetaan myös, että lastenohjaajan tulisi osata toimia erilaisten ja erilaisissa elämäntilanteissa olevien perheiden kanssa ja osata kohdata tukea tarvitseva lapsi ja perhe. Hänen tulisi osata myös toimia perhepalveluiden yhteistyöverkostoissa ja tarvittaessa ohjata perheet niiden piiriin. (Opetushallitus 2014, 104–105.) Lastenohjaajien koulutuksen tavoitteissa nousee esille monia asioita, jotka kotikäyntityössä tulisi työntekijän hallita.

Lastenohjaajien työtehtävät seurakunnassa suuntautuvat yleensä alle kouluikäisten lasten ja heidän vanhempiansa parissa tehtävään työhön (päiväkerhoihin, perhekerhoihin ja muihin perheiden kanssa tehtäviin tapahtumiin kuten retkiin ja leireihin) sekä koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaan. Työtehtäviin saattaa kuulua myös yhteistyö päiväkotien ja järjestöjen kanssa. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.) Palokan alue seurakunnan lapsi- ja perhetyö tarjoaa monipuolista toimintaa säännöllisesti. Joka viikko kokoontuu yhteensä viisi eri päiväkerhoryhmää kolmessa eri toimipisteessä. Erilaisia perhekerhoja kokoontuu yhteensä neljä ryhmää kahdessa eri toimipisteessä. Näiden lisäksi lastenohjaajien viikoittaiseen työhön kuuluu kahdella heistä päivähoitoyhteydet kahdesti viikossa ja kahdella Apua arkeen -kotikäyntityö myös kahdesti viikossa. Säännöllisen toiminnan lisäksi lastenohjaajat suunnittelevat ja toteuttavat monenlaisia tapahtumia perheille yksin ja yhdessä muiden työmuotojen kanssa.

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan tekemistä voidaan kuvata prosessina, jossa syklit seuraavat toisiaan spiraalimaisesti (kuvio 4). Tässä syklissä on sekä konstruoivia ja rekonstruoivia vaiheita. Konstruoivassa vaiheessa suunnitellaan ja toimitaan uudistetulla tavalla. Rekonstruoivassa vaiheessa painopisteessä on toteutuneen toiminnan havainnointi ja arviointi eli reflektointi. Syklin alkamisvaihetta ja sen siirtymistä seuraavaan vaiheeseen on hyvin hankalaa havaita. (Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2007, 78–81.) Reflektiovaihe eli arviointivaihe on keskeisin vaihe, jolloin kehittymistä tapahtuu. Kehittäminen ei johda lopulliseen totuuteen, vaan jatkuvaan vuorovaikutukselliseen ja reflektiiviseen kehittämiseen. (Toikko & Rantanen 2009, 67.) Kehittämisen sykleillä ei ole päätepistettä, vaan aina käytetään tilapäisesti parempaa käytäntöä, kunnes taas toimintaympäristö muuttuu ja luodaan vielä parempi käytäntö (Heikkinen 2007, 29).

KUVIO 4. Toimintatutkimuksen spiraali (Heikkinen ym. 2007, 81)

Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan tekemiseen liittyy arvaamattomuus. Opinnäytetyötä suunnitellessa ei voi varautua kaikkiin prosessin aikana nouseviin kysymyksiin. Jos

opinnäytetyöntekijä rajaa liikaa kysymyksenasettelua, voi kehitykselle ja prosessin tuloksen kiinnostavuudelle oleellisia seikkoja jäädä huomaamatta. Tutkimusongelmat muuttuvat ja täydentyvät prosessin aikana. Keskustelut ohjaajan ja kohderyhmän kanssa vaikuttavat prosessin kulkuun ja sisältöön. (Huovinen & Rovio 2007, 96–97.) Näin kävi myös minulle. Sain lisää tarkennuksia suuntaviivoihini sekä opinnäytetyöpajassa opettajan kanssa keskustellessa että eri keskusteluissa Palokan alueen kotikäyntityötä tekevien kanssa. Syklinen kehitys antoi uusia askelmerkkejä työhön. Airaksisen (2009) mukaan toiminnallisessa opinnäytetyössä tekeminen ja kirjoittaminen ovat vuorovaikutuksessa prosessin alusta loppuun. Tätä prosessin etenemistä olen dokumentoinut koko työskenteilyn työpäiväkirjaan. Sinne on kirjattu ideoita, pohdintoja, tavoitteita, toteutustapavaihtoehtoja, lähdevinkkejä sekä ohjauskeskustelujen virikkeet ja antia.

Opinnäytetyössäni on joitain laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen piirteitä. Laadullisessa tutkimuksessa suositaan yleensä aineiston hankinnassa metodeja, jotka sallivat tutkittavien näkökulman ja äänen esille pääsemistä. Tällaisia metodeja ovat muun muassa teemahaastattelu ja ryhmähaastattelu. Kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti tutkimusta varten. Tutkimussuunnitelma elää ja muotoutuu tutkimuksen edetessä. Tutkimusta toteutetaan joustavasti ja suunnitelmaa muutetaan tarpeen vaatiessa. Tutkimus on ainutlaatuinen, sen täysin toistaminen uudestaan on lähes mahdotonta. Aineistoa tulee tulkita muistaen tämä tutkimuksen ainutlaatuisuus sekä paikka- ja tilannesidonnaisuus. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161, 164.)

Opinnäytetyötä tehdessäni olen ollut sekä tutkija että kehittäjä. Minulla ei ollut koe- eikä kontrolliryhmää kuten kokeellisessa tutkimuksessa olisi, vaan pyrin tässä kehittämissyössä vaikuttamaan Palokan aluiseurakunnan kotikäyntityötä tekeviin työntekijöihin osallistamalla heitä miettimään työkäytäntöjä ja luomalla heille oppaan, jota he voivat hyödyntää työssään. Minulla on omia kokemuksia vastaavanlaisen kotikäyntityön teosta harjoittelujaksosi aikana syksyllä 2015 viiden viikon ajalta Jyväskylän kaupungin neuvolan perhetyössä. Suurimman osan opinnäytetyön teon ajasta olen ollut opintovapaalla. Tammikuusta 2017 alkaen olen ollut Palokan alueen yhtenä lastenohjaajana, jonka työkuvaan kotikäynnit eivät kuulu. Palattuani työhön oli opas jo käynyt yhden kerran arvioidavana Palokan alueen kotikäyntityön työntekijöillä.

6.1 Perusteet opinnäytetyölle ja oppaalle

Opinnäytetyö sai ensimmäiset suuntaviivat tammikuussa 2016. Tällöin Apua arkeen -työmuodon työntekijät ja Palokan alue seurakunnan lapsityönohjaaja esittivät toiveen oppaan kehittämisestä. Oppaalle asetetut yleiset tavoitteet ovat auttaa lukijaa tietämään, tekemään ja oppimaan uutta (Rentola 2006, 92). Oppaassa toivottiin olevan kysymyksiä, joiden avulla työntekijän on helpompi ottaa puheeksi asiakkaan kanssa puhelimesta tarvittavat tiedot jo ennen kotikäyntiä. Lisäksi he kaipaivat ohjeita kotikäynnin jälkeen huolta herättäneiden asioiden läpikäymiseen ja jatkotoimien hahmottamiseen. Tämän heidän toiveensa jälkeen selvitin työlle teoreettista pohjaa. Laadin ja esitin opinnäytetyöni suunnitelman opinnäytetyöseminaarissa sekä hain lisäohjausta opinnäytetyön työpajasta.

Saadakseni mahdollisimman laajan kuvan Jyväskylän seurakunnan perhetyön kotikäyntityön työmuodosta sekä useamman vuoden toimintakokemuksen omaavien työntekijöiden ajatuksia toimivista käytännöistä, haastattelin kaikki Jyväskylän seurakunnassa Tukea arkeen tai Apua arkeen -työtä tekevät työntekijät. Kotikäyntityötä tehdään Palokan alueen lisäksi Tikkakosken ja Vaajakosken alue seurakunnissa. Työmuotoa tekee Jyväskylän alue seurakunnissa toimintakauden 2016–2017 aikana yhteensä kuusi työntekijää. Luvan haastatteluiden tekoon sain sähköpostitse kesäkuussa 2016 Jyväskylän seurakunnan hallintopäälliköltä ja informoin asiasta kotikäyntityötä tekevien lastenohjaajien esimiehiä.

6.2 Oppaan aineiston keruu

Minulla oli opinnäytetyön tekoon Palokan alue seurakunnan työntekijöiden kanssa helppo lähtöasetelma. Yli viiden vuoden työskentely työyhteisössä on auttanut luomaan toimivat, luottamukselliset suhteet. Sain osallistua moniin heidän Apua Arkeen -toimintaan liittyviin kokouksiinsa, palavereihinsa ja koulutuksiinsa, vaikka olin tätä opinnäytetyötä tehdessä pääasiassa opintovapaalla töistä. Näistä erilaisista palavereista ja koulutuksista sain joitain ajatuksia opinnäytetyöhöni. Myös muiden alue seurakuntien Tukea arkeen -työntekijät olivat minulle entuudestaan tuttuja ja helposti keskusteluun mukaan lähteviä.

Oppaan kehittämistä varten tein alkukartoituksena neljä haastattelua. Kolme haastattelua tein kotikäyntityötä tekeville työntekijöille. Haastattelin ensin Vaajakosken alue seurakunnan työntekijää, joka tällä hetkellä tekee kotikäyntityötä yksin kerran viikossa pari tuntia kerrallaan. Hänellä on työmuodosta Jyväskylän seurakunnassa pisin kokemus, jo yli kuusi vuotta. Haastattelin häntä hänen työpaikallaan rauhallisessa toimistohuoneessa. Toisessa haastattelussa tapasin Tikkakosken alue seurakunnan kaksi kotikäyntityötä tekevää lastenohjaajaa. Heistä toinen on työskennellyt kotikäynneillä yli viisi vuotta ja toinen reilun vuoden. Heille on varattu kotikäynnteihin työaikaa 2½ tuntia viikossa. Haastattelupaikkana oli heidän työtilansa Tikkakosken kirkon päiväkerhotiloissa.

Kolmannen haastatteluni sain Palokan alue seurakunnan kolmelta kotikäyntityötä tekeviltä työntekijöiltä. Heille kotikäyntityöhön oli varattu työaikaa kahdesti viikossa kolme tuntia. Heistä kaksi on lastenohjaajia ja yksi nuorisotyönohjaaja. Toinen lastenohjaajista oli ollut kotikäyntityössä alusta alkaen eli reilun vuoden haastatteluhetkellä. Toinen lastenohjaajista oli aloittanut työmuodossa vasta pari kuukautta ennen haastattelua. Nuorisotyönohjaaja, kolmas Palokan alueen haastateltava, kertoi olleensa epäsäännöllisemmin mukana kotikäynneillä. Tämän haastattelun tein Palokan kirkon päiväkerhotilassa, heidän työpaikallaan. Neljäs haastatteluni Jyväskylän kaupungin Varhaisen tuen palveluiden palveluesimiehen kanssa liittyi lähinnä kaupungin ja seurakunnan yhteistyöhön ja kaupungin palveluverkostoon. Hän auttoi kaupungin palveluiden kartoittamisessa, yhteistyökentän hahmottamisessa sekä Palokan alue seurakunnan Apua arkeen -kotikäyntityön sijoittamisessa jyvaskylälaisten lapsiperheiden palvelukarttaan. Tämän haastattelun tein hänen toimistollaan.

Olin aiemmin alustavasti puhunut heidän kanssaan tehtävästäni ja tulevasta haastattelusta. Lähetin kysymykset (liite 2) heille etukäteen sähköpostilla ja sovimme yhteiset haastatteluajat. Pääasiassa haastatteluajat löytyivät helposti ja olivat työntekijöille ja haastattelun tekemiselle otollisia. Nauhoitin kaikki haastattelut, jotta pystyin keskittymään heidän kohtaamiseensa ja kuunteluun sekä pystyin kysymään sopivia tarkentavia kysymyksiä. Häiriötekijöitä ei missään neljässä haastattelussa ollut.

Tein haastattelut suullisesti ja avoimilla teemoittavilla kysymyksillä, jotta työntekijöiden vastauksista oli mahdollista vielä nousta uusia näkökantoja ja toiveita opinnäytetyötäni varten. Teemahaastattelussa tutkimusongelmasta valitaan keskeiset teema-alueet, joita

haastattelussa olisi käsiteltävä, jotta tutkimusongelmaan saataisiin vastaus (Vilkka 2005, 101). Teemahaastattelussa haastateltavilla voi olla haastattelun aihepiirit tiedossa, mutta haastattelussa ei ole tarkkoja kysymyksiä ja järjestystä (Hirsjärvi ym. 2009, 208). Kotikäyntityön työntekijöiden haastatteluiden avulla pyrin selvittämään kotikäyntityön hyviä käytäntöjä ja heidän hankkimiaan kokemuksia kotikäyntityöstä. Haastatteluissa selvitin muun muassa työntekijöiden näkemyksiä siitä, kuinka tämä työmuoto voisi tukea perheitä parhaiten, miten he näkevät tämän hetkisen tilanteen uusien perheiden kohtaamisessa ja kotikäyntien jälkeisen tilanteiden läpikäymisessä sekä kuinka heidän tulisi toimia jaksakseen työssä ja mikä voisi olla toisin.

Hyvin usein haastattelut kohdistuvat yksilöön, mutta myös pari- tai ryhmähaastattelun käyttö on perusteltua toimintatutkimuksessa. Useamman henkilön yhtäaikaisessa haastattelussa etuna on muun muassa, että tietoa saadaan useilta vastaajilta samanaikaisesti, ryhmä tukee arempia vastaajia sekä auttaa muistamaan ja korjaa väärinymmärryksissä. (Huovinen & Rovio 2007, 110–111.) Ryhmähaastattelua voidaan hyödyntää työelämässä tutkimusaineiston keräämisessä ja samalla se mahdollistaa työtoiminnan yhteisen kielen, käsitteiden, toimintatapojen ja keskustelun kehittämisen. Tutkimuksen on hyvä lisätä tutkittavien ymmärrystä asiasta sekä vaikuttaa myönteisesti heidän ajattelu- ja toimintatapoihinsa. (Vilkka 2005, 102–103.) Näihin ajatuksiin peilaten pyrin jokaisessa alue seurakunnassa haastattelemaan kotityötä tekevät työntekijät yhdellä kerralla. Tämä oli onneksi mahdollista ja yhteiset ajat löytyivät.

Heikkisen, Kontisen ja Häkkisen (2007) mukaan parhaimmillaan haastattelu voi olla kommunikatiivinen ja demokraattinen dialogi työntekijöiden kanssa. Jokaiselle on mahdollistettava ajatustensa ja mielipiteidensä kertominen käsiteltävästä aiheesta. (Heikkinen, Kontinen & Häkkinen 2007, 58–59.) Työntekijät voivat kehittää omaa työtään reflektoiden toimintaansa ja tekijöitä sen taustalla. Yhteisessä vuorovaikutuksellisessa keskustelussa ei pyritä välttämättä täydelliseen yhteiseen konsensukseen, vaan osallistujien erilaisien näkemysten ymmärtämiseen ja kunnioittamiseen. (Vataja 2009, 56–57.)

Keskustelut haastateltavieni kanssa kotikäyntiin liittyvistä asioista olivat onnistuneita, ainakin siltä osin, että kaikki työntekijät, jotka tätä työmuotoa tekivät, olivat paikalla ja saivat tuoda ajatuksensa esille. Jokainen esitti rohkeasti oman mielipiteensä ja antoi tilaa myös toisten mielipiteille. Tasa-arvoisuus toteutui mielestäni hyvin näissä keskusteluissa.

Keskustelut tuottivat paljon materiaalia minulle, mutta antoivat myös työntekijöille itselleen heti pohdittavaa ja ajatuksia työnteon kehittämiseen. Joitain kotikäyntityöhön liittyviä kirjoittamattomia sääntöjä tuli työntekijöillä keskusteluissa puheeksi ja selvensi näin uudemmille työntekijöille kotikäyntityön olemassa olevia käytäntöjä. Haastatteluiden myötä sain hyvät mahdollisuudet kotikäyntityön kokonaisuuden hahmottamiseen ja ymmärtämiseen.

6.3 Aineiston käsittely

Tallennettu haastatteluaineisto on tarkoituksenmukaista kirjoittaa puhtaaksi sanasta saan eli litteroida. Tämä voidaan tehdä koko kerätyistä aineistosta tai valikoiden esimerkiksi teemojen mukaan. Yleensä tutkija ei pysty hyödyntämään aivan kaikkea keräämäänsä aineistoa, jolloin kaikkea materiaalia ei ole tarpeen analysoida. (Hirsjärvi ym. 2009, 222, 225.) Tekemäni neljän haastattelun äänitteet kestivät yhteensä yli 3 tuntia 10 minuuttia. Kuuntelin haastattelut ja tein valikoiden osittaisen litteroinnin. Poimin keskusteluista ne asiat, mitkä olivat olennaisia oppaan koostamista ajatellen. Litteroitua tekstiä tuli yhdeksän sivua. Aluksi järjestelin aineistoa pilkkoen sitä teemahaastattelurungon teemojen mukaan.

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009) mukaan analyysivaihe voi tuoda tutkijalle oivalluksen siitä, miten tutkimusongelmat olisi oikeastaan pitänyt asettaa. He esittelevät erilaisia aineiston analyysien etenemiseen ja rytmiin liittyviä tapoja, joista yksi on vaihteellisesti etenevä analyysi, jossa aineistoa kuvataan, luokitellaan, yhdistellään ja näin muodostetaan selitys. Toisessa, paremmin kvalitatiivisen analyysin kulkua kuvaavassa mallissa, analyysi etenee polveilevasti ja spiraalin tyyppisesti. (Hirsjärvi ym. 2009, 221, 223–224.)

Laadullista analyysyä voi tehdä aineistolähtöisesti tai teorialähtöisesti. Aineistolähtöisessä analyysissä aineistoon yhä enemmän perehtymällä pyritään havaitsemaan aineistosta nousevia teemoja ja sisältöjä. Teorialähtöisessä analyysissä taustalla on etukäteen teoreettisesti perusteltu jäsennysrunko, jonka pohjalta aineistoa luetaan näiden ennalta määriteltujen käsitteiden ja teemojen suunnasta. Aineisto- ja teorialähtöisyys eivät ole

kuitenkaan toistensa vastakohtia vaan aineistolähtöistä analyysiä voidaan tarvittaessa täydentää ja tarkastella erilaisista teoreettisista näkökulmista. Kehittämistoiminnassa analyysia lähdetään tekemään kehittämisen kysymyksenasettelusta käsin, mutta kehittämistoiminnassa on hyvin harvoin aikaa todelliseen aineistolähtöiseen analyysiin. (Toikko & Rantanen 2009, 140.) Tässä Palokan kotikäyntityötä kehittävässä opinnäytetyössäni olen enemmän pyrkinyt analysoimaan aineistoa aineistolähtöisesti ja perehdyttyäni syvemmin aiheen teoriaan pystyin täydentämään käsittelyä hieman teorialähtöisesti.

Luokittelin ja yhdistelin vastauksia teemojen mukaan, mutta havaitsin hyvin pian, että laatimani teemahaastattelurunko ei vastannut täysin sellaisenaan oppaan valmistamiseen liittyvää tarvetta. Teemat sivusivat oppaalle suunnittelemaani muotoa, mutta eivät vastanneet suoraan tarkoitustaan. Tämä asetti minut käsittelemään ja teemoittelemaan tuloksia useampia kertoja. Onneksi haastattelujen useissa vastauksissa tuli esille hyviä huomioita oppaan sisällöistä ja näitä pohdittuani aloin hahmottamaan hieman toisenlaista jäsentelyä vastauksille.

7 HAASTATTELUJEN TULOKSET JA OPPAAN VALMISTUMINEN

Löysin teoreettista pohjaa etsiessä sekä haastattelun vastausten että oppaan asioiden ryhmittelyä auttavia teemoja ja sisältöjä muun muassa Jyväskylän kaupungin perheiden kotipalveluiden nettisivuilta (Jyväskylän kaupunki i.a.). Lisäksi Salon Varhaista perhetyötä käsittelevässä Remontti-hankkeen loppuraportissa (Tattari 2013, 42–44) on koostettu erillisiä lomakkeita perhetyöskentelyn eri vaiheisiin. Näistä perhetyön aloitelmake sekä alkuhaastattelu perheelle -lomake auttoivat minua oppaan teossa. Näitä lähteiden sisältöjä soveltaen yritin luoda järjestystä haastattelun teemojen sisällä tulkiten ja hakien vastauksille oikeaa paikkaa.

7.1 Haastattelun tulokset

Kaikkien kolmen alueseudun kotikäyntityön työntekijöiden haastatteluissa selviää paljon hyviä huomioita ja asioita, joihin olisi hyvä kiinnittää huomiota asiakkaiden kanssa sekä työntekijöiden omassa toiminnassa. Kun haastattelun tuloksia ryhmitellään teemoittain työntekijän sekä asiakkaan yhteiselle aikajanelle, voi saada kuvan, kuinka asiakkuus etenee kotikäyntityössä. Samalla voi havaita kohtia, joihin oppaan avulla voi pyrkiä antamaan tukea työntekijöille asiakkaan kohtaamista helpottamaan.

Jyväskylän alueseudun kotikäyntityötä mainostetaan nettisivujen lisäksi muun muassa Facebookissa, seurakunnan lehdessä ja toiminnassa sekä neuvolassa. Yhdeksi parhaimmista mainontakanavista oli havaittu ”puskaradio” eli tyytyväisten asiakkaiden kertomukset toisille vanhemmille. Syitä vanhempien **kotikäyntityön piiriin hakeutumiseen** oli monenlaisia. Haastattelujen vastauksista nousi muun muassa seuraavia asioita.

Väsyneet vanhemmat kokevat ”avuttomuuden tunnetta”. Eivät osaa ryhtyä. Ei osaa aloittaa kotihommia ja on vähän hukassa. Monet vanhemmat osavat aatella sen (kotikäynnit) jo ennalta ehkäisevänä, että nyt tarttis vähän jotakin..... ennen kuin se tilanne on, ettei kerta kaikkiaan enää jaksa. (L3)

Vanhemmat on saanut tietoa avusta neuvolasta. Äiti on soittanut myös ennakkoivasti ennen kuin toinen lapsi syntyy, että mihin tilanteeseen voi pyytää apua. (L4)

Yksikin soitto tuli, että isä pyysi auttamaan äitiä ylikuormittumisen vuoksi. Ja kun ei ekalla kerralla tiedetty mikä on tilanne, niin otettiin kahvit ja pullat

mukaan aluksi, että kun tiedettiin että äiti on siinä kotona, niin vähän aluksi rupateltiin siinä, että mikä se on se tilanne. Isä ei oikein osannut kertoa, että mikä olis se tarve. Niin aloitettiin siitä, että juteltiin ja juotiin kahvia. (L2)

Kotikäynteihin valmistautuminen voi olla haasteellista. Yhtenä yhteistyön herättelykeinona on todettu toimivaksi esimerkiksi kahvien ja pullien mukaan ottaminen ja niiden avulla suhteen aloittelu.

Kun on kahvit mukana ja vaikka kahvikuppi kädessä, se ei ole niin kiusallinen tenttaus tilanne vaan rento kahvi tai tee hetki, joka on vapauttanut selailusta joka on ujostellut pyytää meitä tai ei ole aiemmin tuntenut meitä. On ollut toimiva, ainakin joissain tapauksissa. (L1)

Koskaan ei tiedä mikä se tilanne on kun astut sisälle. Sen näkee sitten kun astuu sinne sisälle. (L3)

Kotikäyntityön toiminnan sisällöistä selvisi haastatteluissa seuraavia asioita: muun muassa työntekijät ovat hoitaneet lapsia, tiskanneet ja tehneet vaatehuoltoa. Kodeissa on tehty näkyvää konkreettista työtä.

Lastenhoitoa pääasiassa, joskus äitien kanssa keskustelua. Täytän tiskikoneen, tyhjennän tiskikoneen, levitän pyykit kuivumaan.... Isoissa perheissä on puolitettu väkeä. Toinen menee ulos ja toinen jää sisälle osan lasten kanssa. On saatu rauhoitettua tilannetta. (L1)

Muuttolaatikoiden täyttämistä ja kaappien tyhjennystä. (L5)

Joskus puhelinnumeroita ollaan etitty yhdessä ja ohjattu eteenpäin lisäävun piiriin. (L2)

Työntekijät määrittivät ammatillisesti työtä ja siinä vaadittavia taitoja muun muassa seuraavin lausein.

Työ on siinä hetkessä tasavertaista rinnalla kulkemista. (L3)

Ei tule aluksi mennä ohjailemaan ja neuvomaan perhettä..... on kunnioitettava perheiden tapoja ja tyylejä olla ja elää. Perheeseen on osattava mennä ulkopuolisena, vaikka näkisi että kaikki menee päin prinkkalaa. Varovainen on oltava. Menee toisen kotiin. (L2)

Tällä haastateltavat halusivat nostaa esille sen luottamuksellisen yhteistyön sujuvuuden varmistamisen, että asiakasta tulee kunnioittaa omana itsenään. Työntekijä muistutti, että on toimittava asiakkaan tarpeiden ja toiveiden mukaan.

Kotikäyntityöstä saadusta palautteesta haastatellut kertoivat seuraavasti.

Äidillä oli hukassa kuripidollinen puoli. Äidiltä saatiin suora palaute; mahdollista, että ootte käynyt. Hän on saanut toisenlaisen tatsin itselleen. Nähty, kuinka lapset muuttuu muutamien kertojen jälkeen..... Hän näki, että ne jutut mitä me tehtiin toimii. (L2)

Vanhemmat kiittelee ja pyytää uudestaan. Lapsi kysyy meidän lähtiessä: tuutteks te huomenna uudestaan? Meillä oli aikaa hänelle, aikaa leikkiä. (L5)

Kerran lapsi tuli jo ekalla kerralla lähtiessä halaamaan. (L4)

Yhdessä perheessä äiti kertoi miehensä sanoneen, että ei tänne mitään sosiaalisen tanssijan tarvitse tulla, mutta saa tänne N.N. ja N.N. (Tukea arkeen - työntekijät) tulla. (L2)

Vanhempi sanoi heti sinne mennessä, että kyllä me ollaan odotettukin teitä. (L3)

Työntekijän **työssä jaksamiseen** liittyvässä keskustelussa nousi lähes kaikilla esille kannustuksen ja arvostuksen saamisen toive seurakunnassa muilta työaloilta sekä yleisesti muilta perheiden palveluntuottajilta. Esimiehen antama tuki nähtiin merkittäväksi.

Kun saisi kannustusta vähän muualta ja arvostusta tälle työlle. Esimiehen tuki on tärkeä. Kun esimies kannustaa. (L3)

Työlle toivottiin, ja osittain myös jo koettiin saatavan, arvostusta myös seurakunnan ulkopuolelta. Lisäksi työssä jaksamista ja omaa osaamista toivottiin vahvistettavan yhteistyöllä muiden lapsiperheiden palvelutahojen kanssa.

Kun voisi keskustella esimerkiksi kerran kuussa psykologin, sosiaalityöntekijän, neuvolan työntekijän kanssa perheistä nousseista huolista ja kysymyksistä. (L6)

Yhteistyö muiden lapsiperheiden toimijoiden kanssa nähtiin vahvistavan omaa työssäjaksamista.

Lisäksi haastattelussa nousi esille, että Palokan alueen toiminnan mainoksessa mainitaan, että toiminta on myös keskusteluapua. **Oppaan sisältö toiveista** keskusteltaessa yksi työntekijöistä sanoi haastattelussa:

Kyllä lastenkasvatukseen ja parisuhteeseen liittyvät kysymyksetkin on hyvä olla jotenkin esillä. Vaikka jollain pienillä kysymyksillä edes.(L5)

Palokan alueen työntekijöiden haastattelussa nousi esille tarve saada oppaaseen myös lyhyt kooste eri jyvaskyläläisistä lapsiperheiden palveluista. Koostetta voisi tarvittaessa käyttää tukena mahdollisissa perheiden eteenpäin ohjaustilanteissa.

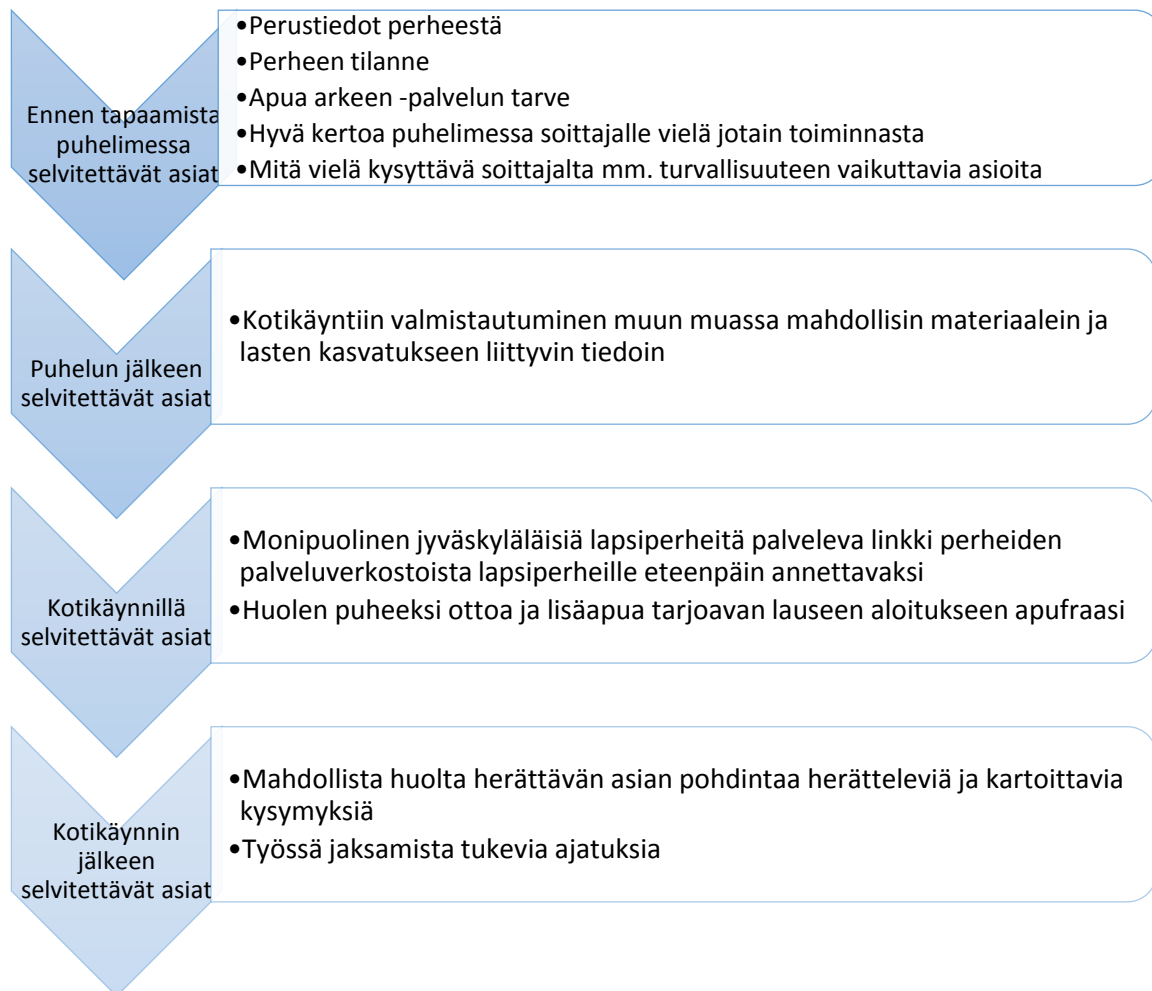
Vaikka tietää mistä apua löytää, niin on hyvä, jos ne kaikki eri tahot vielä muistutuksena voi nähdä nopeasti, niin ei unohdu siinä hetkessä joku. (L4)

7.2 Ensimmäinen versio oppaasta Apua Arkeen -kotikäyntityötä tekeville

Opasta kirjoitettaessa tulee lähteä liikkeelle lukijan tarpeista. Lukijan tulee saada oppaasta muun muassa hyötyä, apua, oppia, etua ja taitoja. Kirjoittajan tulee pohtia mitä arvoja ja asenteita hän välittää tietämättään tekstissä. Onko mahdollista kirjoittaa asiasta neutraalista näkökulmasta, vai heijastuuko omat asenteet tekstiin huomaamatta? Oppaan kielen tulee olla ymmärrettävää, asia tulee esittää tavallisilla suomen sanoilla ja yksinkertaisilla virkkeillä. (Rentola 2006, 92–96.) Saamieni haastattelutulosten ryhmittelyn jälkeen aloin tulkitsemaan niitä tarkemmin ja muodostamaan johtopäätöksiä siitä, millainen oppaasta pitäisi tulla. Loin oppaalle oman tiedoston Microsoft Officen Wordiin, jolloin se on muokattavissa aina tarvittaessa. Korjatun oppaan version voi sitten siirtää opinnäytetyön valmistuessa yhteistyötahon eli Palokan alue seurakunnan omaan käyttöön ja he voivat jatkossa tarvittaessa muokata sitä.

Opas alkoi hahmottumaan kahdella eri jaottelulla. Ensimmäisessä vaiheessa jaottelin oppaan kolmeen osaan; perheisiin liittyvät asiat, työntekijöiden jaksamiseen liittyvät asiat ja perheiden tukipalvelukoosteen omiksi osikseen. Toisessa vaiheessa aloin hahmottelemaan kysymyksiä kuvitellulle asiakkuuden aikajanalle neljään eri vaiheeseen (kuvio 5). Perustiedot perheestä -osiossa kysyttiin nimeä, puhelin numeroa, asuin aluetta ja lasten lukumäärää sekä ikäjakaumaa. Perheen tilanne -osiossa kysymykset kartoittivat perheen jaksamiseen vaikuttavia asioita. Apua arkeen -palvelun tarve -osiossa kysymyksillä pyrittiin selvittämään palveluun hakeutumisen syitä ja kartoittamaan mitä apua he toivovat ja mitä he jo jostain muualta mahdollisesti saavat. Hyvä kertoa puhelimesta soittajalle -osiossa oli koostettuna toiminnan käytäntöjä muun muassa palvelun maksuttomuus, työntekijän vaitiolovelvollisuus, mutta tarvittaessa velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus sekä sairastapauksista ilmoittaminen. Viimeisenä kohtana mitä vielä kysyttävä soittajalta

-osiossa kysymyksillä pyrittiin kartoittamaan muun muassa työntekijän turvallista kotikäyntiä mahdollistavia asioita. Oppaan loppuun asiakkuuden aikajanan perään laadin tiivistetyn koosteen lapsiperheiden palveluista taulukkona.

KUVIO 5. Ensimmäisessä oppaan versiossa asiakkaan kuvitellun aikajanan neljä vaihetta ja vaiheiden sisältöjä

Palvelukoosteen hahmottamiseen sain apua Jyväskylän kaupungin varhaisen tuen palveluiden palveluesimieheltä sekä Jyväskylän kaupungin ylläpitämiltä Perhekompassi-nettisivuilta. Perhekompassiin on koottu Jyväskylän kaupungin, Jyväskylän seurakunnan ja järjestöjen (muun muassa Mannerheimin lastensuojeluliiton) tarjoamia palveluja lapsiperheille (Jyväskylän kaupunki i.a.c). Varhaisen tuen palveluiden palveluesimiehen haastattelussa nousi esiin, mikä on seurakunnan Apua arkeen -toiminnan tehtävä palvelujärjestelmien kentässä.

Tarvitaan kaikkia toimijoita: kunnallisia, seurakuntaa, järjestöjä ja yksityisiä... Perheet ovat erilaisia ja toiminnot ja palvelut voivat olla erilaisia. Asiakkailta on oikeus olla osallinen ja hänellä on valinnanvapaus.

Apua arkeen -työ on sisällöllisesti lähinnä lapsiperheiden kotipalvelua. Toistasia kaupungin varhaisen tuen palveluissa on, ettei kotipalvelun määrää joko riitä tai jotkut eivät saa sitä lainkaan. Joillekin myös kotipalvelun mahdollinen oma maksuosuus voi olla liikaa ja näin valitsisi maksuttoman Apua arkeen -toiminnan... Täydentää kotipalvelua tai ihan korvaa sen. Osa asiakkaista saattaa haluta valita palvelun aatteellisin tai eettisin perustein.

Hän sai tutustua myös sen hetkiseen opasversiooni ja hän mainitsi joitain työntekijän toimintaa helpottavia kysymyksiä, muun muassa:

Voisko vanhemmalta kysyä luvan: että mua jäi mietityttämään tää, että voinko mä vaikka soittaa pikkulapsipsykologille, että mitähän hän tästä sanoo? Oiskohan hänellä tähän jotain kättä pidempää?

Tämän lauseen päätin liittää muokattuna apufraasina oppaaseen. Myös muita hyviä vihtejä oppaan sisältöön tuli häneltä.

Koostin näiden keräämieni teoreettisen tiedon ja haastatteluissa nousseiden asioiden perusteella ensimmäisen oppaan ja kävin ojentamassa sen 9.11.2016 kaikille kolmelle Palokan Apua arkeen -kotikäyntityön työntekijälle. Pyysin työntekijöitä mahdollisuuksien mukaan käyttämään tai muuten tutustumaan siihen. Toivoin heiltä yhteistä tai omia arvioita tuotteesta, sen toimivuudesta ja mahdollisista heikkouksista joulukuun 2016 mennessä.

7.3 Palaute oppaasta ja oppaan päivitys

Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa arvioinnin yhtenä tehtävänä on suunnata koko kehittämistoimintaa. Arvioinnin avulla puntaroidaan koko kehittämisen perustelua, organisointia ja toteutusta. Toisaalta arviointi tuottaa tietoa kehitettävästä asiasta. Onko kehittämisellä saavutettu työlle asetettua tarkoitusta? Arviointitiedolla pyritään saamaan tietoa kehitetyn asian hyvydestä ja toimivuudesta. (Toikko & Rantanen 2009, 61.)

Sain kaikilta kolmelta Palokan kotikäyntityötä tekevältä työntekijältä palautetta oppaasta. Kaksi palautteista oli kirjallisia sähköpostiviestejä. Näissä kirjallisissa palautteissa oli

jonkin verran korjausehdotuksia ja muutostoiveita. Kolmannen arvion oppaasta sain suullisesti. Kävin kysymässä tältä työntekijältä mielipidettä oppaasta Palokan kirkolla ja nauhoitin tämän palautteen. Nauhoituksen kesto oli 43 minuuttia. Litteroin haastattelun ja kohdistin vastaukset oppaan eri kohtiin. Tässä suullisessa palautteessa tuli paljon samoja muutostoiveita kuin kirjallisissa palautteissa sekä joitain muita yksittäisiä hyviä huomioita. Myöhemmin pyysin vielä täydennystä palautteeseen toiselta sähköpostin lähettäneeltä työntekijältä, sillä hänen ensimmäinen palautteensa oli hyvin lyhyt. Sain häneltä osin kirjallisesti sekä suullisesti lisäyksiä ja tarkennuksia aiempaan palautteeseensa. Näiden kaikkien saamieni palautteiden pohjalta lähdin muokkaamaan opasta käyttäjäystävällisemmäksi.

Työntekijät näkivät oppaan sisältävän paljon hyviä käyttökelpoisia kysymyksiä. He eivät nähneet tarvetta poistaa mitään kysymyksiä, mutta eivät myöskään toivoneet enää lisää kysymyksiä. Muutostoiveet koskivat lähinnä kysymysten jaottelua. Kaikissa kolmessa palautteessa tuli esille, että ensimmäisessä puhelussa soittajalta voitaisiin kysyä perustiedot perheestä ja Apua arkeen -palvelun tarpeesta. Perheen tilannetta kartoittavista kysymyksistä nähtiin lähinnä tarpeelliseksi puhelussa esittää vain yleisesti kysymys, mitä työntekijän olisi hyvä tietää ennen ensimmäistä käyntiä. Muuten perheen tilannetta selvittävät kysymykset koettiin järkevämmäksi ottaa esille työntekijän ja vanhemman välisessä keskustelussa paikan päällä. Työntekijät näkivät nämä perheen tilannetta kartoittavat kysymykset niin, ettei ensimmäiselläkään kotikäynnillä nämä kaikki olisi välttämättömiä, vaan niitä ajateltiin käytettäväksi vain tarpeen mukaan. Myös oppaan kohta asioista, joista olisi hyvä kertoa puhelimesta soittajalle, koettiin pääosin riittäväksi kertoa vasta tavattaessa vanhemman kanssa. Työntekijät kokivat, ettei kysymyksiä heti alussa tule olla liikaa, sillä voihan olla tilanne, että soittajalla on voimat vähissä ja hän ei ehkä jaksaisi vastata moninaisiin kysymyksiin.

Muiden kuin perustietoja ja palvelua kartoittavien kysymysten kohdalla nähtiin kysymysten esittäminen ajankohtaiseksi sitten kun työntekijä on tutustunut perheen tilanteeseen. Perheen tilanteesta kysyttäisiin tarkemmin vasta myöhemmin ja harkiten. Jotkut asiat saattavat selvitä pianikin perheen kanssa toimiessa tai jopa ensimmäisessä puhelinsoitossa. Osan näistä asioista työntekijät uskovat voivansa myös vähitellen havainnoida.

Oppaan kokona nähtiin kaikissa palautteissa A4 parhaimpana. Taulukko eri tukitahoista oppaan lopussa nähtiin hyvänä. Palautteissa sain joitain hyviä tarkennuksia ja täydennyksiä joihinkin kysymyksiin. Yhdessä palautteessa työntekijä pohti mihin käytännössä tulisi kirjata ylös perheestä saadut tiedot ja kuinka näitä tulisi säilyttää; tulisiko kaavakkeen tiedot tallentaa tietokoneen tiedostoiksi työntekijän omiin kansioihin, jolloin niihin ei pääsisi muut käsiksi ja ne eivät joutuisi väärin käsiin. Vai kuinka tulisi toimia. Tällä hetkellä pienet työstä tehdyt muistiinpanot, eli nimi ja osoitetiedot säilytetään lukollisessa kaapissa. Toiminnassa ei ole kuitenkaan tarkoitus arkistoida tietoja, kuin vain hetkellisiin tarpeisiin, siksi aikaa kun perhe on asiakkaana eli yleensä enintään noin 2–3 kuukautta.

Päädyin palautteen ja työntekijöiden kanssa käytyjen keskustelujen perusteella tekemään oppaasta kysymys- ja palvelukoosteen työntekijöiden työntukemiseksi, eräänlaiseksi muistilistaksi, johon ei tarvitsisi tehdä muistiinpanoja. Sillä alun perin tarve oli enemmän oppaalle eikä asiakkaan tietoja kartoittavalle kaavakkeelle, jota ensimmäinen oppaan versio ehkä enemmän muistutti. Tällä hetkellä ei ole tarkoituksenmukaista kerätä perheistä tarkempia tietoja ja näin voidaan välttää henkilötietojen keruu ja muut arkistoinnin laillisuutta vaativat toimenpiteet. Jyväskylän seurakunnan arkistosäännössä (2009) ja sen Arkistonmuodostussuunnitelma -liitteessä (2010, 159) kerrotaan, että diakoniatyössä tämän tyyppisen työmuodon asiakkaiden tietojen ylläpidossa käytetyt asiakaskortistot tai -tiedostot ovat vain asianomaisella työntekijällä ja vain ajan tasalla olevina. Tiedot, joita ei enää tarvita, on hävitettävä asianmukaisesti joko poistamalla tiedostot ja mahdolliset varmuuskopiot tietokoneelta tai silppuamalla paperit. Henkilörekisteristä tulee olla laadittu henkilötietolain (1999/523) vaatima henkilörekisteriseloste ja asianomaisilta tulee olla suostumus tietojen arkistointiin.

Pyysin palautetta vielä Palokan alue seurakunnan lapsityönohjaajalta oppaasta sekä koko opinnäytetyöstä. Hän huomasi pari virhettä oppaassa. Muuten hän oli tyytyväinen opinnäytetyöhön sekä oppaaseen. Kokonaisuutena palautetta tuli sopivasti. Palaute oli myönteistä ja suuria muutoksia ei toivottu oppaaseen. Tämän palautteen avulla muokkasinkin ensimmäistä opasta pääosin niin, että siirsin osioita ja kysymyksiä parempaan järjestykseen ja ulkoasultaan selkeämmäksi. Korjasin esiin tulleet virheet, lisäsin joitain puuttuneita sanoja, täydensin oppaan tukitahojen taulukkoa parilla lapsiperheiden palvelutaholla ja lopulta sain valmiiksi toisen version oppaasta (liite 3).

8 POHDINTA

Tein opinnäytetyön yhteistyössä Palokan alueseudrakunnan kanssa. Puolitoista vuotta vanha kotikäynti -työmuoto oli lähtenyt hyvin toimimaan, mutta työntekijät toivoivat opasta ja koostetta auttamaan muun muassa asiakkaiden kohtaamisissa. Opinnäytetyön myötä selvitin lapsiperheiden erilaisia tukimuotoja. Perehdyin myös työntekijöiden ammatillisen osaamisen kehittämiseen perheiden parissa ja pyrin opinnäytetyön prosessin ja valmistuneen oppaan avulla edistämään kotikäyntityötä tekevien työntekijöiden keskuudessa tätä kehitystä.

8.1 Työn eettisyys ja luotettavuus

Eettisesti hyvin tehdyssä tutkimuksessa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimuksen ja sen tulosten arvioinnissa noudatetaan rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta. Tutkimus suunnitellaan, toteutetaan ja raportoidaan yksityiskohtaisesti. Tutkimuksen tiedonhankinnassa, tutkimuksessa ja arvioinnissa sovelletaan tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä menetelmiä. Tutkimustulokset julkaistaan avoimesti ja rehellisesti. (Hirsjärvi ym. 2009, 23–24.)

Tekstiä toisilta tekijöiltä lainattaessa on tärkeää osoittaa lainaus selkeästi. Toisten tekstiä ei saa plagioida. Toinen tärkeä seikka on tulosten esittämisessä. Tuloksia ei tule yleistää kritiikittömästi, sepittää eikä kaunistella. Raportoinnin tulee olla rehellistä; ei harhaanjohtavaa tai puutteellista. Tutkimuksessa käytetyt menetelmät on selostettava huolellisesti ja mahdollisimman yksityiskohtaisesti. Havaintoja ei tule muokata niin, että tulos vääristyisi, sillä tutkimuksen puutteetkin on tuotava julki. (Hirsjärvi 2009, 26.) Pidin itsestään selvyytenä, että tässä työssä osoitan rehellisesti ja selkeästi lainaukset. Tulosten käsittelyssä ja esittämisessä pyrin olemaan rehellinen ja avoin. Selvitin tutkimuksen kulkua mahdollisimman yksityiskohtaisesti, joka tekee tutkimuksen etenemisen läpinäkyväksi. Oppaan aineiston keruuseen liittyen olin asettanut teemahaastattelun teemat hieman huonosti, joka aiheutti haasteita aineiston käsittelyssä, mutta nostin tämänkin esille raportoinnissa.

Tutkijan on hyvä pohtia sitä, miten kehitystyö vaikuttaa tutkittaviin, tutkijaan itseensä, yhteiskuntaan ja ihmiskuntaan. Tutkijan tulee miettiä sitä, voiko haastateltavia tunnistaa tekstistä ja aiheutuuko tutkimuksesta heille haittaa. Haastateltavien on hyvä saada tarkistaa itseään koskevat kohdat tekstistä. Tutkijan tulee myös pohtia raportoinnin ja kirjoittamisen tapaa, jotta saa esille myös haastateltavien äänen. (Heikkinen & Syrjälä 2007, 158.) Toivon, että haastatteluni ja koko kehitystyöni on voinut olla hyödyksi ja toimia ainakin ajatusten herättelijänä perhetyötä ja kotikäyntityötä jatkossa tarkasteltaessa. Tässä opinäytetyössä päädyin esittämään haastattelun tulokset antamalla vastaajille omat koodit, säilyttäen heidän anonymiteetin. Joihinkin yksittäisiin haastattelusta nousseisiin, mutta tärkeinä faktoina olevien tietojen julkaisuun nimellä kysyin erikseen luvan. Haastattelu-
materiaalin hävitän asianmukaisesti heti opinäytetyöprosessin päättyttyä. Lähetin haastateltaville kommentoitaviksi heidän omat kohdat haastattelun tuloksista.

Vaikka minulla on työsuhde yhteistyökumppaniin eli Palokan alueseurakuntaan, en ole ollut tekemässä tätä kehittämistyön kohdetta, Apua Arkeen -kotikäyntityötä. En myöskään ole esimiesasemassa suhteessa haastateltaviin, vaan olen kotikäyntityötä tekevien työntekijöiden tasavertainen lastenohjaaja kollega.

Työn luotettavuudessa tuloksia tulkittaessa ja johtopäätöksiä tehtäessä on huomioitava ryhmähaastatteluun liittyen ryhmän mahdollisesti tukahduttamat vastaukset. Ryhmä voi estää ryhmän kannalta kielteisten asioiden esille tulon. Joku voi dominoida haastattelussa ja pyrkiä määräämään keskustelun suunnan. Tutkijan omalla kielenkäytöllä haastattelutilanteessa on merkitystä myös saatuihin tuloksiin. Miten hän esittää asiansa ja kuinka hän ymmärtää vastaavasti haastateltavia. (Hirsjärvi ym. 2009, 211, 229.) Tutkijan on tärkeää miettiä omaa rooliaan tutkimuksessa. Tutkijan aiemmat samankaltaiset kokemukset haastateltavien kanssa antavat mahdollisuuden tulkita vastauksia mielekkäästi, mutta saattavat toisaalta kaventaa tulkintaa. (Heikkinen & Syrjälä 2007, 152–153.)

Työn luotettavuuteen liittyy se, ettei kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston täydellinen objektiivisesti käsittely ole mahdollista, sillä tutkija ja hänen keräämänsä tieto kietoutuvat toisiinsa. Tutkija on sidoksissa tiettyyn aikaan ja paikkaan, kuten myös hänen saamat tulokset. Tutkija, haastateltava ja lopullisten tulosten lukija tulkitsee tutkimusta ja sen vaiheita omalla tavallaan, omista lähtökohdistaan katsoen. Jokainen havaitsee ja tulkitsee asioita eri tavalla. (Hirsjärvi ym. 2009, 161, 229.) Haastatteluun liittyen minun olisi ollut

hyvä tehdä koehaastattelu, jotta olisin kenties osannut laatia teemat selkeämmäksi ja toimivammiksi oppaan koostamista helpottamaan. Myös haastattelussa minun ja haastateltavien välinen aiempi tuttuus sekä aiemmat omat harjoittelukokemukset Neuvolan perheyön kotikäyntityöstä voivat olla sekä vastausten saamista ja tulkintaa helpottavia mutta myös mahdollisesti kaventava asia. Pyrin olemaan objektiivinen ja välttämään muun muassa oletukset haastattelussa ja vastausten käsittelyssä.

8.2 Valmiin oppaan pohdinta

Uuden tiedon saavuttamiseksi tutkijan ja kehittämistyöhön osallistuvien työntekijöiden tulee olla avoimia refleктоimaan eli arvioimaan työskentelyä ja tuotosta. Kaikkien on mietittävä kriittisesti omia ennakko-oletuksiaan ja oltava valmis ottamaan vastaan kritiikkiä omista näkemyksistä. (Huovinen & Rovio 2007, 104.) Kehittämistoiminnassa tutkimuksen ja erityisesti arvioinnin tulokset ovat enemmän tutkijan perusteltuja tulkintoja kuin objektiivisia tosiasioita. Vasta uuden toimintatavan eli oppaan käyttöönotto ja käytön ylläpitäminen kertovat kehittämistoiminnan onnistumisesta ja uuden toimintatavan hyväksyttävyydestä. (Toikko & Rantanen 2009, 63, 127.) Tärkeintä oppaassa on asia ja oppi; selkeällä yleissuomella ja yksinkertaisesti ilmaisten. Tekstin ulkomuodon tärkein tehtävä on palvella ymmärrettävyyttä. (Rentola 2006, 96, 101.)

Oppaan lähtökohtina olivat perheiden tukemiseen tähtäävät kysymykset ja tiedot palveluverkostosta sekä työntekijöiden jaksamisen ja osaamisen tukeminen. Näitä teemoja olen käsitellyt teoreettisesti tässä opinnäytetyössä, mutta oppaaseen nämä ovat päässeet kysymyksinä, joita työntekijät voivat esittää vanhemmille tai pohtia itse. Mielestäni sain kootua toimivan oppaan. Sain oppaastani pääasiassa positiivista palautetta, vaikka korostin sitä, että kaikenlainen palaute on tervetullutta; vain näin voin kehittää opasta paremmaksi ja käyttäjilleen toimivammaksi. Myöhemmin täydennyksenä annetussa palautteessa oppaasta nousi esille hyvä huomio mahdollisesta kirjaamisen ja henkilörekisterin ongelmasta. Diakoniatyön vastaaviin käytäntöihin tutustuttuani päädyin siihen, että toistaiseksi opas toimisi työntekijöiden kysymys- ja palvelukoosteena, mutta varsinaisia vastauksia ei kirjattaisi ylös, lukuun ottamatta nimeä, puhelinnumeroa ja osoitetta.

Keräämääni teoreettiseen pohjaan heijastaen valmis opas kotikäyntityön työntekijöille saavutti mielestäni sille asetetut tavoitteet. Teoriatietoa ei suoraan oppaaseen kirjattu, jotta se olisi mahdollisimman käyttöystävällinen, selkeä ja pysyisi vielä kokonaisuutena melko pienenä. Oppaasta saamani palautteen perusteella toivon parannellun version olevan toimiva ja tulevan aktiiviseen käyttöön. Luovutan oppaasta word -version työntekijöille tarvittavaa myöhempää muokkausta varten. Opasta tulee jatkossa päivittää tarpeen mukaan ja tehdä siitä mahdollisimman helppokäyttöinen.

Toimintatutkimuksen toimivuutta arvioitaessa voidaan kiinnittää huomiota esimerkiksi käytännön vaikutuksiin, kuten hyötyyn tai osallistujien voimaantumiseen. Myös mahdolliset epäonnistumiset voivat tuottaa arvokasta tietoa auttamalla tutkijaa tai tutkimuksen lukijaa toimimaan entistä paremmin. Tärkeää on rehellisesti tuoda esille kehittämisprojektin vahvuudet ja heikkoudet. (Heikkinen & Syrjälä 2007, 155–157.) Opinnäyteprosessin aloitus ei ollut helppoa, vaan jouduin miettimään paljon työn tekemisen muotoa ja teoreettista taustaa. Kotikäyntityön ja kotipalvelun teoreettisen tiedon käsittelyn lisäksi käsittelin opinnäytetyössäni perhetyötä ja seurakunnan perhetyötä. Nämä kaikki ovat tärkeässä osassa lapsiperheiden tukemisessa. Opinnäytetyölleni asetettuna yhtenä tavoitteena oli tukea työntekijöitä sekä työssä jaksamisessa että työssä kehittymisessä. Opas itsessään on suunnattu työntekijöille ja teoriatietoa lukiessani kohtasin useassa kohdassa työntekijöiden osaamisen tärkeyden lapsiperheiden tukemisessa. Keräsin opinnäytetyöhön teoreettista tietoa myös työntekijöiden jaksamiseen ja ammatilliseen kehittämiseen liittyen. Toivon, että opinnäytetyötäni lukevat voivat saada joitain ajatuksia työnsä kehittämiseen ja työssä jaksamista tukemaan.

Teemahaastattelut olivat mielestäni oikein toimivia ryhmämuotoisina. Niiden keskustelut antoivat sekä työntekijöille itselle joitain ajatuksia työkehittämiseen että auttoivat minua opinnäytetyön prosessissa eteenpäin. Haastattelun tuloksia käsitellessä totesin, ettei laatimani teemahaastattelurunko aivan sellaisenaan auttanut minua oppaan laadinnassa. Mutta onneksi löysin lisääpua teoreettista pohjaa kartoittaessani ja sain oppaalle rungon eli jaottelun. Oppaan jaottelu muuttui myöhemmin hieman saamani palautteen myötä, mutta varmasti se nyt on paljon helpommin käytettävä aiempaan versioon nähden. Lisäksi yritin selkeyttää ulkoasua. Loppuvaiheen haaste tuli vastaan oppaan teossa, kun ymmärsin unohtaneeni selvittää riittävästi henkilötietojen keräämiseen ja säilyttämiseen liittyviä asioita. Näin päädyin tekemään oppaasta kysymys- ja palvelukoosteen, joka palvelisi

työntekijöitä toistaiseksi, kunnes täydennettävään kaavakkeeseen/ tiedostoon liittyvät seikat tulee selvitettyä sekä kirkon omien että yleisten lakien puitteissa, mikäli tämän tyyppiselle kaavakkeelle olisi tarvetta.

8.3 Ammatillinen kehittyminen

Opinnäytetyöprosessini kesti hieman yli vuoden. Aloitin opinnäytetyön helmikuussa 2016 keskustelemalla yhteistyötahon kanssa heidän toiveistaan. Valmiin opinnäytetyön ja oppaan voin luovuttaa heille huhtikuussa 2017. Asetin itselleni opinnäytetyöprosessissa tavoitteita sosionomin osaamiseen vaadittavien tietojen lisäämisessä ja varhaiskasvatuksen asiantuntijuuden vahvistamisessa, sekä kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajana että päivähoidon lastentarhanopettajana. Pyrin syventämään opinnäytetyöskentelyssä ammatillista kasvuani myös perehtymällä perhetyöhön, kotikäyntityöhön ja niiden mahdollisuuksiin tukea perheitä sekä kehittää omaa työssäjaksamiseen liittyvää osaamistani.

Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston (2016) laatimista sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetensseista tässä opinnäytetyössäni olen hyödyntänyt tai lisää asiaan perehtynyt muun muassa sosiaalialan eettiseen osaamiseen, asiakastyön osaamiseen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamiseen sekä tutkimukselliseen kehittämis- ja innovaatio-osaamiseen. Sosionomin tulee osata edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä osata asettua haavoittuvassa asemassa olevien yksilöiden ja ryhmien puolelle. Hänen tulee osata tukea yksilöiden kasvua ja kehitystä sekä vahvistaa perheiden arkea ja perheenjäsenten keskinäisiä suhteita. Sosionomin tulisi tuntea hyvinvointipalvelujärjestelmiä julkisella, yksityisellä ja kolmannella sektorilla. (Sosiaalialan AMK-verkosto 2016.) Näihin seikkoihin olen työssäni pyrkinyt kiinnittämään huomiota etsimällä ja keräämällä olemassa olevaa tietoa ja kirjaamalla asioita sekä raporttiin ja soveltuvin osin oppaaseen. Tutkimuksellinen kehittäminen on tullut hyvin tutuksi koko opinnäytetyöprosessin suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kautta.

Lastentarhanopettajan kelpoisuuden toteuttavaan opetukseen Diakonia-ammattikorkeakoulussa kuuluu muun muassa opinnäytetyö, jonka tulee liittyä varhaiskasvatuksen ja/tai sosiaalipedagogiikan teoriaan ja/tai toimintaympäristöön. Opinnäytetyössä opiskelijan

tulee syventää sisällöllistä ja metodista osaamistaan. Opinnäytetyön tulee käsitellä lapsuutta, perhettä tai vanhemmuutta. (Diakonia-ammattikorkeakoulu i.a.)

Olen tässä opinnäytetyössä pyrkinyt tutustumaan sosiaalipedagogiikan toimintaympäristöön syventymällä muun muassa niihin keinoihin joilla voi tunnistaa lapsen ja perheen hyvinvoinnin riskitekijöitä sekä turvata lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä. Kasvatus sosiaalipedagogisesti ymmärrettynä on kasvun tukemista tasavertaisessa dialogisessa prosessissa (Diakonia-ammattikorkeakoulu i.a.). Varhaiskasvatustyössä sosionomin (amk) kasvun tukemisen ja ohjaamisen taidon kompetenssissa korostuu erityisosaamisena aikuisten, vanhempien ja perheiden kohtaamisen, ohjaamisen ja tukemisen taidot. Sosionomin tulee osata perhetyön, lastensuojelun ja erityiskasvatuksen taidot. Hänellä tulee olla myös laaja sosiaalipalvelujärjestelmän tuntemus ja palveluohjauksen osaaminen, varsinkin lasta ja perheitä tukevan palvelujärjestelmän tuntemus. (Happo 2008, 104.) Näihin olen pyrkinyt tutustumaan mahdollisimman monipuolisesti muun muassa teoriaosuuden lapsiperheiden tukimuotoihin perehtyessäni.

Lisäksi perehdyin uudistettuun varhaiskasvatukseen sekä syksyllä 2017 voimaan tuleviin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen (1973/36) mukaan varhaiskasvatus on lapsen suunnitelmallinen ja tavoitteellinen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostama kokonaisuus, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on muun muassa edistää kokonaisvaltaisesti lapsen iän ja kehityksen mukaista kasvua, terveyttä ja hyvinvointia sekä havaita lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarvittaessa tarkoituksenmukaista tukea monialaisessa yhteistyössä. Varhaiskasvatuksen tulee myös mahdollistaa lapsen osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin sekä toimia yhdessä lapsen ja lapsen vanhemman kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi ja tukea vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatusta ohjaa varhaiskasvatukseen lisäksi opetushallituksen määrittämät uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaiset paikallisesti laadittavat varhaiskasvatussuunnitelmat, jotka tulee ottaa käyttöön 1.8.2017 varhaiskasvatusta järjestävissä tahoissa. Näiden lisäksi varhaiskasvatusta määrittää jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle laadittava lapsen henkilökohtainen

varhaiskasvatussuunnitelma. (Opetushallitus 2016, 8–11.) Varhaiskasvatusta voidaan antaa päiväkodin ja perhepäivähoidon lisäksi myös muuna varhaiskasvatuksena, esimerkiksi kerho- tai leikkitoimintana. Toiminnan tulee olla ohjattua ja tavoitteellista. Toiminta voi olla esimerkiksi ulkoiluun, taide- tai liikuntakasvatukseen painottuvaa tai ohjattua yhdessäoloa huoltajille lasten kanssa tarjoavaa varhaiskasvatusta. Lasten huoltajien tulisi saada riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä, jotta lapselle löydetäisiin laajuudeltaan sopivin hänen tarpeita ja etuja vastaava toimintamuoto. (Opetushallitus 2016, 17–18.) Lapsen ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu kuuluvat vanhemmille, jotka valitsevat perheelle parhaiten sopivat varhaiskasvatuspalvelut. Yhteiskunnan ja kirkon tarjoamat varhaiskasvatuspalvelut tukevat osaltaan lapsen kotikasvatusta. (Kirkkohallitus i.a.b)

Varhaiskasvatuksen ympäristöillä on tärkeä merkitys alle kouluikäiselle lapselle. Ne ovat kodin ohella tärkeitä kehityksen ja oppimisen toimintaympäristöjä. Varhaiskasvatus voi tarjota tärkeää tukea lapsen kehitykselle vähentäen syrjäytymisen riskejä ja vahvistaen lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten määrä on kasvanut tasaisesti vuosien 2011 ja 2014 välillä. Vuonna 2014 1-6-vuotiaita lapsia oli varhaiskasvatuksessa 228 473, eli lähes 63 prosenttia suomalaisista 1-6-vuotiaista lapsista oli joko kunnallisessa varhaiskasvatuksessa tai yksityisessä varhaiskasvatuksessa (Karjalainen ym. 2016, 5–6).

Varhaiskasvatuksessa kuten muussakin toiminnassa, missä lapsi on osana toimintaa, on tärkeää edistää lapsen osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Osallisuuden avulla lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy. Lapsen sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisestä vahvistavat lapsen osallisuutta. Osallisuutta vahvistavaa on myös lapsen ja hänen huoltajiensa mukaan ottaminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. (Opetushallitus 2016, 24, 30.)

Kirkon varhaiskasvatus, eli monessa seurakunnassa lapsi- ja perhetyö, pyrkii osaltaan tukemaan kodin kristillistä kasvatusta ja lapsen turvallista kokonaiskehitystä. Myös kirkon varhaiskasvatuksessa toiminnan lähtökohtana on kumppanuus ja yhteistyö perheiden kanssa. Kirkon varhaiskasvatusta tehdään kasteessa saadun yhteisen opetus- ja kasvatus-

tehtävän mukaisesti. Kirkko pyrkii olemaan aktiivinen yhteisessä varhaiskasvatuspalveluiden kentässä tarjoamalla avoimia varhaiskasvatuspalveluita sekä tukemalla yhteiskunnan varhaiskasvatuksen uskontokasvatusta. (Kirkkohallitus i.a.b.) Kirkon varhaiskasvatuksen perusteet kumpuavat Raamatusta ja Kirkkolaista. Raamatussa (Matt. 28:18–20) Jeesus asettaa kastekäskyn, jossa Hän kehottaa kastamaan ja opettamaan kaikkia ihmisiä ja tekemään heistä opetuslapsiaan. Kirkkolaissa (1993/1054) taas määritellään seurakunnan tärkeiksi tehtäviksi kristillinen kasvatus ja opetuksen antaminen.

Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan tehtäviin kuuluu organisoida, koordinoita, ohjata ja kehittää seurakunnan varhaiskasvatuksen (eli lapsi- ja perhetyön) toimintaa. Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan ydinosaamisalueita ovat hengellisen työn osaaminen, pedagoginen osaaminen, yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen osaaminen sekä organisaatio- ja kehittämisoosaaminen. Hänen tulee hallita hengellisen työn osa-alueesta muun muassa eettistä ja arvo-osaamista, diakonista osaamista sekä sielunhoidollinen työote. Kaikkien ihmisten arvostaminen Jumalan luomina on tärkeää, työntekijän tulee olla valmis kuuntelemaan asiakkaita ja tarjoamaan varhaista tukea. Pedagogisen osaamisen osa-alueesta kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan tulisi tuntea muun muassa yksilön kehitystä, kasvatusajattelua ja varhaispedagogiikkaa, perhelähtöistä työtettä, ohjaamista ja kouluttamista. Lapsen (0–18 vuotiaat) kehityksen ja perheen elämäntien tiedostaminen, pedagogisten suuntausten soveltaminen ja varhaiskasvatusta ohjaavien säädösten tunteminen ja käyttö kuuluu kirkon varhaiskasvattajan osaamisalueisiin. Hänellä tulee myös olla valmiudet suunnitella koulutusta ja ohjata ja tukea lastenohjaajia ja vapaaehtoisia. (Kirkkohallitus 2011, 1, 3.)

Yhteisöllisen ja yhteiskunnallisen osaamisen alueelta on kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan havaittava toimintaympäristön kehitys ja muutokset ja osattava vaikuttaa tarvittaessa yhteiskunnalliseen ja kirkolliseen päätöksentekoon lasten ja perheiden puolesta. Lisäksi hänen tulee hallita moniammatillinen verkosto-osaaminen. Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan organisaatio- ja kehittämisoosaamisen osa-alueeseen kuuluu työn koordinoimista ja organisointia, projekti- ja prosessiosaamista, tutkiva ja kehittävä työote, seurakunnan varhaiskasvatuksen kehittäminen osana kunnan varhaiskasvatusta sekä persoonallinen ja ammatillinen kasvu. (Kirkkohallitus 2011, 4.) Näitä kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan ydinosaamisen alueita ja sisältöjä olen jollain tapaa käsitellyt tai sivunnut tässä

opinnäytetyössäni. Nämä kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan ydinosamisaalueet sekä sosionomin kompetenssit sosiaaialalla ja varhaiskasvatuksessa ovat niitä asioita, jotka alkavat kehittyä peruskoulutuksen aikana ja jotka vahvistuvat, syvenevät ja laajenevat työuralla työkokemuksen ja täydennyskoulutusten avulla.

Ammatillisesti tämä opinnäytetyö on kehittänyt hyvin laajasti osaamistani. Teoreettista kirjallisuutta lukiessani olen saanut varsin laajan kuvan lapsiperheiden haasteista ja tukimuodoista. Myös tutustuminen työntekijöiden ammatilliseen osaamiseen ja työssäjaksamiseen on antanut paljon vahvistusta omalle työskentelylle lasten ja perheiden parissa. Itse työskentely kehitystyön parissa on kehittänyt ymmärtämään eri työskentelyvaiheiden tärkeyden aina suunnittelusta toteutukseen ja arviointiin. Oma koko kirjallisen työni reflektointi on ollut välillä haasteellista, mutta myös antoisaa. Opettajilta ja opponenteilta prosessin erivaiheissa saamani palaute on auttanut hahmottamaan työssäni oleelliset asiat ja jättämään vähemmälle tai poistamaan joitain ylimääräisiä sekä lisäämään jotain oleellista. Yhteistyötahon kanssa käydyt keskustelut, haastattelu ja palautteen saaminen ovat olleet tärkeitä työni etenemiselle ja olenkin ollut vastuussa siitä, että pystyisin tuottamaan mahdollisimman käyttökelpoisen oppaan Apua arkeen -kotikäyntityön työntekijöille.

Tulevaisuudessa toivon voivani hyödyntää kaikkea tätä opinnäytetyön mukanaan tuomaa tietoa työelämässä. Lisäksi pyrin kehittymään vielä lapsiperheiden kanssa toimimisessa ja pysyä mahdollisimman tietoisena olemassa olevista erilaisista lasten ja perheiden tukemisen palvelukeinoista.

8.4 Kehittämisisideat ja jatkotutkimusehdotukset

Jatkossa opasta tulee päivittää ja muokata käyttäjien tarpeiden mukaan. Oppaaseen liittyviä jatkotutkimuskohteita löytyy muun muassa oppaan käyttöön liittyen. Jos oppaasta halutaan kehittää enemmän tietoa keräävä kaavake, tulee sitä kehittää eteenpäin ja tehdä selvitykset ja toimenpiteet laillisen kaavakkeen voimaan saattamiseksi. Tutkimuksen voisi myös myöhemmin tehdä siitä, kuinka paljon työntekijät voivat hyödyntää opasta ja kuinka toimiva opas on työntekijöiden ja asiakkaiden näkökulmasta. Muita Apua arkeen -kotikäyntityön kehittämiskohteita voisivat olla palveluverkoston kartoittamisessa ja kas-

vattamisessa sekä jo luotujen yhteistyöverkostojen ylläpidossa. Toiminnan ja laadun kehittämistä tukisi yksinkertaisen ja toimivan kotikäyntityön asiakkaiden palautteiden keruutavan, esimerkiksi kyselykaavakkeen tai kyselyohjelman kehittäminen. Apua arkeen asiakkaiden kokemusten ja arvion kerääminen ja näistä palveluun tyytyväisyyden tutkiminen olisi myös jatkotutkimusaiheena varsin mielenkiintoinen.

LÄHTEET

- Airaksinen, Tiina 2009. Toiminnallisen opinnäytetyön kirjoittaminen. Viitattu 8.5.2016.
<http://www.slideshare.net/TiinaMarjatta/toiminnallinen-ont-tekstina-2010>
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. C, Katsauksia ja aineistoja 17. Verkkojulkaisuna: <http://www.diak.fi/opiskelu/opinnaytetyo/Documents/Kohti%20tutkivaa%20ammattikäytänää.pdf>
- Diakonia-ammattikorkeakoulu i.a. Sosionomin (AMK) + kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan tutkintoon sisältyvät varhaiskasvatuksen ja sosiaalipedagogiikan opinnot. Verkkojulkaisuna: http://www.diak.fi/opiskelu/ops/Documents/LTOpolkuDiakinhallituksenhyvksym642011_VKO_281112_PL.doc
- Emma & Elias -ohjelma 2016. Hyvät käytännöt 2012–2016. Verkkojulkaisuna: http://www.emmaelias.fi/images/uploads/aineistopankki/Hyv%C3%A4t_k%C3%A4yt%C3%A4nn%C3%B6t.pdf
- Eräjärvi, Sari 2016. Lastenohjaaja Sari Eräjärven haastattelu Palokan kirkolla Jyväskylässä 11.10.2016.
- Finto i.a. Yleinen suomalainen asiasanasto. Viitattu 29.3.2017.
<https://finto.fi/ysa/fi/page/Y133786>
- Halme, Nina & Perälä, Marja-Leena 2014. Lapsiperheiden huolet ja avunsaanti. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, 216–227.
- Halme, Nina; Perälä, Marja-Leena & Kanste, Outi 2013. Terveys, hyvinvointi ja tuen tarve lapsiperheissä vanhempien näkökulmasta. Teoksessa Marjaana Pelkonen, Tuovi Hakulinen-Viitanen, Marke Hietanen-Peltola ja Taneli Puumalainen (toim.) Hyvinvointia useammille – Lasten ja nuorten palvelut uudistuvat. Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan loppuraportti. Raportteja ja muistioita 2013:36. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 39–43. Verkkojulkaisuna: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110796/URN_ISBN_978-952-00-3452-8.pdf?sequence=1

- Halme, Nina; Vuorisalmi, Merja & Perälä, Marja-Leena 2014. Tuki, osallisuus ja yhteistoiminta lasten ja perheiden palveluissa – työntekijän näkökulma. Raportti 2014:4. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Verkkojulkaisuna: http://julkari.fi/bitstream/handle/10024/114954/URN_ISBN_978-952-302-110-5.pdf?sequence=1
- Happo, Iiris 2008. Sosionomin (AMK) osaaminen ja osaamishaasteet varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Leena Viinamäki (toim.) 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Raportteja ja tutkimuksia 2/2008. Kemi: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, 99–114. Verkkojulkaisuna: http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Hakutoimisto/Kev%C3%A4t_2011_NUKO/sote/Viinamaki_A_2_2008.pdf
- Hastrup, Arja; Fagerlund-Jalokinos, Susanna; Hakulinen, Tuovi; Halme, Nina; Heino, Tarja; Hietanen-Peltola, Marke; Kivimäki, Hanne; Mölläri, Kaisa; Perälä, Marja-Leena, Saaristo, Vesa & Wiss, Kirsi 2016. Lasten ja perheiden palvelut. Teoksessa Peruspalvelujen tila -raportti 2016, osa II. Kuntatalouden ja -hallinnon neuvottelukunta. Julkaisu 2016:9. Helsinki: Valtiovarainministeriö, 85–104. Verkkojulkaisuna: vm.fi/dms-portlet/document/0/423527
- Hastrup, Arja; Hietanen-Peltola, Marke & Pelkonen, Marjaana 2013. Palvelukokonaisuudet ja palvelujen porrastaminen tuen tarpeiden mukaisesti. Teoksessa Marjaana Pelkonen, Tuovi Hakulinen-Viitanen, Marke Hietanen-Peltola ja Taneli Puumalainen (toim.) Hyvinvointia useammille – Lasten ja nuorten palvelut uudistuvat. Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan loppuraportti. Raportteja ja muistioita 2013:36. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 86–92. Verkkojulkaisuna: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110796/URN_ISBN_978-952-00-3452-8.pdf?sequence=1
- Heikkinen, Hannu L.T. 2007. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa Hannu L.T. Heikkinen, Esa Rovio & Leena Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon – toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura, 16–38.
- Heikkinen, Hannu L.T., Kontinen, Tiina & Häkkinen, Päivi 2007. Toiminnan tutkimisen suuntaukset. Teoksessa Hannu L.T. Heikkinen, Esa Rovio & Leena

- Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon – toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura, 39–76.
- Heikkinen, Hannu L.T., Rovio, Esa & Kiilakoski, Tomi 2007. Toimintatutkimus prosessina. Teoksessa Hannu L.T. Heikkinen, Esa Rovio & Leena Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon – toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura, 78–93.
- Heikkinen, Hannu L.T. & Syrjälä, Leena 2007. Tutkimuksen arviointi. Teoksessa Hannu L.T. Heikkinen, Esa Rovio & Leena Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon – toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura, 144–162.
- Henkilötietolaki 1999/253. Viitattu 24.11.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523#L1P2>
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15. painos. Helsinki: Tammi.
- Huovinen, Terhi & Rovio, Esa 2007. Toimintatutkija kentällä. Teoksessa Hannu L.T. Heikkinen, Esa Rovio & Leena Syrjälä (toim.) Toiminnasta tietoon – toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura, 94–113.
- Hyvärinen, Salla 2007. Vanhemmuus ja parisuhde pikkulapsiperheessä. Teoksessa Annukka Armanto ja Paula Koistinen (toim.) Neuvolatyön käsikirja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 354–361.
- Juurikkala, Virva & Kaikko, Kirsi 2016. Lapsiperheiden kotiin annettavat palvelut. Sosiaalihuoltolain täydennyskoulutus -materiaali 29.11.2016. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Verkkojulkaisuna: <http://stm.fi/documents/1271139/3616164/Juurikkala+Lapsiperheiden+kotiin+annettavat+palvelut.pdf/ba264e11-0ca8-43f1-91cd-31ffe0ca596c>
- Jyväskylän kaupunki i.a. Lapsiperheiden kotipalvelu. Viitattu 10.10.2016. <http://www.jyvaskyla.fi/sosiaalipalvelut/perheet/lapsiperheidenkotipalvelu>
- Jyväskylän kaupunki i.a.b. Palokka. Viitattu 8.5.2016. <http://www.jyvaskyla.fi/asuminen/asuinalueet/palokka>
- Jyväskylän kaupunki i.a.c. Perhekompassi. Viitattu 30.11.2016. <http://www.jyvaskyla.fi/perhekompassi>
- Jyväskylän kaupunki i.a.d. Perustietoa Jyväskylästä. Viitattu 8.5.2016. <http://www.jyvaskyla.fi/info/pahkinankuoressa>

- Jyväskylän kaupunki i.a.e. Tietoja Jyväskylästä suuralueittain. Viitattu 8.5.2016.
http://www.jyvaskyla.fi/info/tietoja_jyvaskylasta/suuralueet
- Jyväskylän seurakunnan arkistosääntö 2009. Viitattu 25.3.2017. Tuloste tekijällä.
- Jyväskylän seurakunnan varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelma VAKE 2014. Viitattu 8.5.2016. Tuloste tekijällä.
- Jyväskylän seurakunta 2010. Arkistonmuodostussuunnitelma. Arkistosäännönlite. Viitattu 25.3.2017. Tuloste tekijällä.
- Jyväskylän seurakunta i.a.a. Seurakunta lyhyesti. Viitattu 8.5.2016. <http://www.jyvaskylanseurakunta.fi/seurakunta-lyhyesti>
- Jyväskylän seurakunta i.a.b. Palokan alue seurakunnan työntekijöiden yhteystiedot. Viitattu 28.1.2017. <http://www.jyvaskylanseurakunta.fi/palokan-alue seurakunta/tyontekijoiden-yhteystiedot>
- Jyväskylän seurakunta i.a.c. Jyväskylän seurakunnan strategia vuoteen 2020. Viitattu 8.5.2016. Verkkojulkaisuna: <http://www.jyvaskylanseurakunta.fi/documents/608801/1019322/Strategiaesite+2015.pdf/b0c93a13-cb51-4841-b0ac-4b45097de1e0>
- Jyväskylän seurakunta i.a.d. Palokan alue seurakunta – Apua arkeen. Viitattu 13.10.2016. [http://www.jyvaskylanseurakunta.fi/palokka-lapset-ja-perheet#Apua arkeen](http://www.jyvaskylanseurakunta.fi/palokka-lapset-ja-perheet#Apua%20arkeen)
- Jyväskylän seurakunta i.a.e. Lapset ja perheet Palokan alue seurakunnassa. Viitattu 28.1.2017. <http://www.jyvaskylanseurakunta.fi/palokka-lapset-ja-perheet>
- Karjalainen, Tommi; Korhonen, Kari; Kytölä, Tomi ; Vikberg, Thomas ; Alila, Kirsi & Vuorinen, Lea 2016. Kasvatus- ja koulutuspalvelut. Teoksessa Peruspalvelujen tila -raportti 2016, osa II. Kuntatalouden ja -hallinnon neuvottelukunta. Julkaisu 2016:9. Helsinki: Valtiovarainministeriö, 5–47. Verkkojulkaisuna: vm.fi/dms-portlet/document/0/423527
- Kinnunen, Ulla; Siltaloppi, Marjo & Mauno, Saija 2009. Mitkä työn ominaisuudet estävät tai edistävät palautumista? Teoksessa Ulla Kinnunen & Saija Mauno (toim.) Irtiottoja työstä: Työkuormituksesta palautumisen psykologia. Tampere: Tampereen yliopisto, 41–54.
- Kirkkohallitus 2011. Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan ydinosaaminen. Viitattu 12.3.2017. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/\\$FILE/Kirkkon%20varhaiskasvatuksen%20ohjaaja.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/$FILE/Kirkkon%20varhaiskasvatuksen%20ohjaaja.pdf)

- Kirkkohallitus i.a.a. Kirkkoon kuuluvuus ja kastettujen osuus syntyneistä 2015. Viitattu 8.5.2016. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/FFEDB75916EB394AC22576CC003D875E/\\$FILE/Kirkkoon%20kuuluvuusa_ja_kastettujen_osuus_syntyneist%E4_2015.xlsx](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/FFEDB75916EB394AC22576CC003D875E/$FILE/Kirkkoon%20kuuluvuusa_ja_kastettujen_osuus_syntyneist%E4_2015.xlsx)
- Kirkkohallitus i.a.b. Varhaiskasvatus. Viitattu 29.11.2016. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp2?open&cid=Content28953E>
- Kirkkolaki 1993/1054. Viitattu 29.11.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054#L4P1>
- Kirkkopalvelut 2013. Diakoninen kotikäyntityö – tukea ja rohkaisua vanhusten parissa tehtävään kotikäyntityöhön. Verkkojulkaisu: [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/491DBFADE99E9E7DC22578B100441BA7/\\$FILE/kotik%E4yntity%E6nopas_nettiin.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/491DBFADE99E9E7DC22578B100441BA7/$FILE/kotik%E4yntity%E6nopas_nettiin.pdf)
- Kirkon tutkimuskeskus 2016. Nelivuotiskertomus 2012–2015. Viitattu 7.11.2016. <https://www.kirkontutkimuskeskus.fi/viz?id=39>
- Kalland, Mirjam 2007. Perhe tämän päivän yhteiskunnassa. Teoksessa Annukka Aranto ja Paula Koistinen (toim.) Neuvolatyön käsikirja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 347–353.
- Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 2002/504. Viitattu 24.11.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020504>
- Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma - hankesuunnitelma i.a. Hallituksen kärkihanke. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 25.11.2016. http://stm.fi/documents/1271139/1953486/Hankesuunnitelma_Lapsi-ja%20perhepalveluiden%20muutosohjelma.pdf
- Lastenoikeudet i.a. Lapsen etu. Viitattu 27.2.2017. <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus/sopimuksen-yleisperiaatteet/lapsen-etu/>
- Lastensuojelulaki 2007/417. Viitattu 18.11.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L7P34>
- Laurinen, Johanna 2016. Kirkko joka arvostaa lasta, pitää huolta lapsen vanhemmista. Teoksessa Minna Valtonen & Päivi Sutinen (toim.) Varhaiskasvatus ja perhetoiminta seurakunnissa. DIAK Työelämä 6. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 149–166. Verkkojulkaisuna: www.diak.fi/tyoelama/Julkaisut/Documents/Diak%20Työelämä%206%20nettiin.pdf
- Lehtinen, Minna & Hulkkonen, Mikko 2014. Sosiaalialan agentin käsikirja. Raisio: Raison kaupunki ja Turun ammattikorkeakoulu.

- Lindqvist, Martti 1990. Auttajan varjo – pahuuden ja haavoittuvuuden ongelma ihmis-työn etiikassa. Helsinki: Otava.
- Martat i.a. Neuvonnalliset kotikäynnit. Viitattu 6.1.2017. <http://www.martat.fi/info/os-topalvelut-piireilta/lapsiperheiden-kotitalousneuvontapalvelut/neuvonnalliset-kotikaynnit/>
- Miettinen, Heidi 2016. Poliisin näkökulma ilmoitusvelvollisuudesta. Luento Lastensuojelun haasteet – lastenohjaajien ja lapsityöntekijöiden starttipäivissä 9.8.2016. Jyväskylän kristillinen opisto. Tuloste tekijällä.
- Mikucka, Malgorzata & Rizzi, Ester 2016. Does it take a village to raise a child? The buffering effect of relationships with relatives for parental life satisfaction. Demographic research 34, 943–994. Verkkojulkaisuna: <http://www.demographic-research.org/volumes/vol34/34/34-34.pdf#search=%22parenthood%22>
- Minäkö perhetyön tekijä? 2009. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2009:10. Helsinki: Kirkkohallitus. Verkkojulkaisuna: [http://sakasti.evli.fi/sakasti.nsf/0/880C6CE37575AB0FC2257D540036DDC8/\\$FILE/Minakoperhetyontekija.pdf](http://sakasti.evli.fi/sakasti.nsf/0/880C6CE37575AB0FC2257D540036DDC8/$FILE/Minakoperhetyontekija.pdf)
- Mäkelä, Matti; Autio, Tiina; Heinonen, Heikki; Holma, Tupu; Häkkinen, Hannele; Hänninen, Tuomo; Pajala, Satu; Sainio, Päivi; Schroderus, Kaisa; Seppänen, Marjaana; Sihvonen, Sanna; Stenholm, Sari & Valkeinen, Heli 2013. Suositus toimintakyvyn arvioinnista iäkkään väestön hyvinvointia edistävien palveluiden yhteydessä. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. Verkkojulkaisuna: http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/media/files/suositus/2013/12/19/TOIMIA_suositus_toimintakyvyn_arvioinnista_iakkaan_vaeston_hyvinvointia_edistavien_palveluiden_yhteydessa_20131219.pdf
- Nieminen-Kurki, Tuija 2006. Perheet vahvemmiksi -hanke. 1. lisäpainos. Hämeenlinnan perusturvakeskus raportti 1/2006. Hämeenlinna: Perusturvakeskus.
- Nietola, Vuokko 2008. Työnilon ja työnohjauksen kumppanuus – työnohjaus perhe-työssä. Teoksessa Eija Noppari (toim.) Monialaiset verkostot perheitä tu- kemassa. B Raportteja 38. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 101–108.

- Opetushallitus 2014. Lapsi- ja perhetyön perustutkinnon perusteet. Helsinki: Opetushallitus. Verkkojulkaisuna: http://www.oph.fi/download/162228_lapsi_ja_perhetyon_pt_01082015.pdf
- Opetushallitus 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Helsinki: Opetushallitus. Verkkojulkaisuna: http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf
- Paavilainen, Riitta 2007. Perhe neuvolassa. Teoksessa Annukka Armanto & Paula Koistinen (toim.) Neuvolatyön käsikirja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 362–368.
- Pelkonen, Marjaana; Hakulinen-Viitanen, Tuovi & Hietanen-Peltola, Marke 2013. Uudistuvat toimintatavat äitiys- ja lastenneuvolatoiminnan sekä kouluterveydenhuollon kehittämisen tukena. Teoksessa Marjaana Pelkonen, Tuovi Hakulinen-Viitanen, Marke Hietanen-Peltola ja Taneli Puumalainen (toim.) Hyvinvointia useammille – Lasten ja nuorten palvelut uudistuvat. Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan loppuraportti. Raportteja ja muistioita 2013:36. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, 93–101. Verkkojulkaisuna: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110796/URN_ISBN_978-952-00-3452-8.pdf?sequence=1
- Porio, Anja & Askola, Irja, 2008. Mikä nainen. 9. uudistettu painos. Helsinki: Kirjapaja. Raamattu. Suomen ev.-lut. kirkon vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Kirjapaja.
- Rautio, Susanna 2014. Kumppanuus ja moniammatillinen yhteistyö neuvolan perhetyössä. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 51, 191–202.
- Rautio, Susanna 2016. Neuvolan perhetyö vanhemmuuden varhaisena tukena ja yhteistyönä. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 550. Verkkojulkaisuna: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/49289/978-951-39-6578-5_vaitos23042016.pdf?sequence=1
- Rentola, Marketta 2006. Hyvä opas. Teoksessa Raimo Jussila, Eero Ojanen & Taija Tuominen (toim.) Tieto kirjaksi. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Rikoslaki 1889/39. Viitattu 24.11.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L38>

- Sosiaalialan AMK-verkosto 2016. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit. Viitattu 12.3.2017. <https://www.innokyla.fi/documents/1167850/5e8f1ef1-7a5b-4dfb-a629-0ea09dbfe904>
- Sosiaalihuoltolaki 2014/1301. Viitattu 18.11.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L3P18>
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2004. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena – Opas työntekijöille. Opas 2004:14. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Verkkojulkaisuna: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114371/Opp200414.pdf>
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2004b. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena – Suuntaviivat lastenneuvolatoiminnan järjestämisestä kunnille. Julkaisu 2004:13. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Verkkojulkaisuna: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114372/Julkaisu_2004_13.pdf?sequence=1
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Lastenohjaaja. Viitattu 7.11.2016. <http://evl.fi/EVLfi.nsf/0/625ED50305E45407C225710E00264C98?OpenDocument&lang=FI>
- Suomen virallinen tilasto 2016. Perheet 2015. Helsinki: Tilastokeskus. Verkkojulkaisuna: http://www.stat.fi/til/perh/2015/perh_2015_2016-05-30_fi.pdf
- Sutinen, Päivi 2016. Kirkon perhetyön käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa Minna Valtonen & Päivi Sutinen (toim.) Varhaiskasvatus ja perhetoiminta seurakunnissa. DIAK Työelämä 6. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 57–70. Verkkojulkaisuna: www.diak.fi/tyoelama/Julkaisut/Documents/Diak%20Työelämä%206%20nettiin.pdf
- Sutinen, Päivi 2016b. Perhetyö seurakuntien työntekijöiden näkökulmasta. Teoksessa Minna Valtonen & Päivi Sutinen (toim.) Varhaiskasvatus ja perhetoiminta seurakunnissa. DIAK Työelämä 6. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 71–86. Verkkojulkaisuna: www.diak.fi/tyoelama/Julkaisut/Documents/Diak%20Työelämä%206%20nettiin.pdf
- Tattari, Nina 2013. Varhainen perhetyö – loppuraportti. Remontti-hanke. Lapsiperheiden hyvinvoinnin edistäminen perhelähtöistä toimintamallia kehittämällä 2009–2013. Salo: Salon terveyskeskus. Verkkojulkaisuna: <https://www.innokyla.fi/documents/422402/a404247b-2231-4933-87a9-eb8364802f3d>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos i.a. Kotikäynnit. Viitattu 6.1.2017.

https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/aitiys_ja_lastenneuvola/aitiysneuvola/kotikaynnit

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos i.a.b. Perhetyöntekijä. Viitattu 6.1.2017.

<https://www.thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/lastenneuvolatyon-perusteet/henkilosto/perhetyontekija>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos i.a.c. Lapsikeskeinen tilannearvio -malli. Viitattu

6.1.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyomenetelmat/lastensuojelun-alkuvaiheen-tilannearvio>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos i.a.d. Palvelutarpeen arviointi. Viitattu 6.1.2017.

<https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/palvelujen-jarjestamisosprosessi/palvelutarpeen-selvittaminen>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos i.a.e. Lapsiperheiden kotipalvelu. Viitattu 6.1.2017.

<https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/kotipalvelu>

Tilastokeskus i.a. Käsitteet. Viitattu 11.11.2016. <http://www.stat.fi/meta/kas/lapsiperhe.html>

Tilastokeskus i.a.b. Tilastokeskuksen PX-Web tietokanta. Viitattu 26.11.2016.

http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__perh/010_perh_tau_101.px/table/table-ViewLayout1/?rxid=a749c93d-1285-4961-a9bd-ba9a5dda56b5

Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta – Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. 3. korj. painos. Tampere: Tampere University Press.

Varhaiskasvatuslaki 1973/36. Viitattu 15.11.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036#L1P1>

Vataja, Katri 2009. Arvioiva työote – kehittämisen peruslähtökohta. Teoksessa Riitta Seppänen-Järvelä & Katri Vataja (toim.) Työyhteisö uusille urille – Kehittäminen osaksi arjen työtä. Jyväskylä: Ps-kustannus, 51–68.

Vilen, Marika; Hansen, Maija; Janhunen, Tarja; Kytöpuu, Katri; Salo, Saara; Seppänen, Paula; Seppänen, Sami & Tapio, Niina 2010a. Perhe ja perhetyö. Teoksessa Marika Vilen, Paula Seppänen, Nina Tapio & Riikka Toivanen (toim.) Kohtaamisia lapsiperheissä – Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja, 9–60.

- Vilen, Marika; Tapio, Nina; Janhunen, Tarja; Nissinen, Leena & Seppänen, Sami
2010b. Ammattina perhetyö. Teoksessa Marika Vilen, Paula Seppänen,
Nina Tapio & Riikka Toivanen (toim.) Kohtaamisia lapsiperheissä – Me-
netelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja, 61–98.
- Vilen, Marika; Leppämäki, Päivi & Ekström, Leena 2008. Vuorovaikutuksellinen tuke-
minen. 3.painos. Helsinki: WSOY oppimateriaalit.
- Vilkka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

LIITE 2. Alkukartoituksen teemahaastattelukysymykset

Teemahaastattelukysymyksiä Palokan Apua arkeen- työmuodon työntekijöille: (Haastattelut nauhoitetaan)

Vanhemmuuden tukeminen:

- *Miten asiakkaat/vanhemmat ottavat yhteyttä?
- *Mitä heiltä kysytään ennen tapaamista?
- *Millaista työtä Apua arkeen- työ on?
- *Montako kertaa perheessä käydään?
- *Onko yhteistyötä kunnan kanssa ja millaista?
- *Miten toiminta on perheitä auttanut?
- *Miten kehittäisit Apua arkeen –toimintaa?

Työntekijöiden tukeminen:

- *Miten työntekijät käsittelevät kotikäynnillä kokemansa asiat?
- *Millaiset keinot olisivat parempia?
- *Miten työntekijöiden jaksamista tuetaan?
- *Millaiset keinot/ asiat olisivat tässä parempia tapoja?

Oppaan sisältöön toiveita:

- *Mitä tietoja toivoisit oppaassa kotikäyntityöhön liittyen olevan?
(yhteystietoja mihin tai kenelle? käytännön asioita/ideoita listattuna? yms.)
- *Mitä asioita siihen et kaipaa?

Paljon kiitoksia vaivannäöstä ja ajastasi jo etukäteen!

Käsittelen vastauksianne luottamuksellisesti ja poistan haastattelunauhoitukset saatuani kirjattua asiat ylös nauhoituksista. Mikäli keskusteluissa nousee jotain todella tärkeää yksityiskohtaista tietoa, jonka haluaisin nostaa esille opinnäytetyössäni teidän nimissä, kysyn vielä teiltä erikseen luvan asiasta.

Opas Apua arkeen työntekijöille

Ennen tapaamista puhelimesta selvitettäviä asioita:

Perustiedot perheestä:

- Soittajan nimi ja osoite sekä puhelinnumero

- Montako lasta ja lasten iät (tyttöjä/poikia)?
- Onko jotain erityistä, joka työntekijän tulisi tietää esim. liittyen lapsiin tai perhetilanteeseen

Apua arkeen –palvelun tarve:

- Palveluun hakeutumisen syy
- Millaista apua/ tukea alustavasti toivotaan?
lastenhoitoa, kodinhoitoa, ruuanlaittoa, keskustelukaveria, lastenkasvatukseen tukea, parisuhteen haasteista keskustelua, jotain muuta, mitä
- Haluavatko he työntekijöiden tulevan perheen omaan kotiin vai toivovat tapaamista tai lastenhoitoa esim. kirkolla?
- Ovatko saaneet muualta apua?
perheiden kotipalvelusta, neuvolan perhetyöltä, päivähoidosta, perhekerhosta, neuvolan terveydenhoitajalta, perheneuvolasta, lastensuojelusta, MLL:stä, seurakunnasta (diakoni/ pappi/ lastenohjaaja) jostain muualta
- Millaista apua he ovat näiltä saaneet?

Mitä vielä kysyttävä soittajalta:

- Parkkipaikat sekä mahdolliset ovikoodit.
- Ketkä ovat kotona vierailun aikana? Onko lemmikkieläimiä?
- Toivovatko he, että työntekijät vievät ensimmäisellä kerralla kahvia ja pullaa mukana perheeseen?
- Saako esimerkiksi opiskelija olla mukana?
- Onko vanhemmalla jotain asioita, joita hän haluaisi kysyä vielä työntekijältä?

Hyvä kertoa puhelimessa tai ensimmäisellä kotikäynnillä:

- **Apua arkeen -toiminta-ajat tiistaisin ja torstaisin max. 3 tuntia kerrallaan klo 9-12.**
- **Perheessä käydään tarvittaessa kolme kertaa tai tilanteen salliessa useammin.**
- **Seurakunnalla on vakuutus, joten työntekijät voivat jäädä lasten kanssa keskenään.**
- **Työntekijöitä koskee vaitiolovelvollisuus, mutta tarvittaessa työntekijät ovat velvollisia tekemään lastensuojeluilmoituksen.**
- **Toiminnasta ei kirjata asioita mihinkään rekisteriin.**
- **Mikäli lapset sairastuvat, tulisi asiasta ilmoittaa työntekijälle, sillä työntekijät eivät voi tulla hoitamaan esim. vatsataudissa olevia lapsia.**
- **Mikäli toinen työntekijä sairastuu, ei perheen kotiin voida tulla, mutta voidaan ottaa tarvittaessa lapsia kirkolle hoidettavaksi. (Asiasta ilmoitetaan mahdollisimman hyvissä ajoin perheelle.)**
- **Palvelu on maksutonta.**
- **Jos perheellä on muita yhteistyöverkostoja/ palveluja, voiko näihin toimijoihin olla tarvittaessa yhteydessä? (Mikäli olisi tarpeellista, työntekijä varmistaa luvan uudestaan vielä ennen yhteydenottoa palveluntarjoajaan.)**

Puhelun jälkeen:

- **Nousiko jotain ajatuksia, kuinka itse voit auttaa perhettä?**
- **Tarvitaanko vierailulla jotain erityistä mukaan:**
 - Lapsia varten (esim. askartelumateriaalia, pelejä, leluja)
 - Aikuisia varten (kahvit/teet ja pullat, esim. oppaita lasten kasvatukseen liittyen)
- **Mitä muita palveluja perhe voisi tarvita? (muiden palveluiden yhteystietoja)**
- **Tarvitsisitko apua joltain muulta? Voitko pyytää käynnille mukaan esim. diakonia?**
- **Varaa Katrinaan aika ja ilmoita osoite lapsityönohjaajalle lähtiessäsi perheeseen.**

Kotikäynnillä:

Perheen tilanne:

- **Oleelliset lasten ja vanhempien terveyteen ja jaksamiseen liittyvät asiat**
(Kuinka vanhempi jaksaa/ voi? Onko äiti raskaana/ juuri synnyttänyt? Onko vanhemmat töissä/ kotona/ työttömänä? Kuinka lapsi/lapset voivat? Onko lapset päivähoidossa/ kerhossa/ kotona?)
- **Onko lapsilla erityistarpeita, jotka työntekijän tulisi ottaa huomioon?**
keskosuus, pitkäaikaissairaus/ vammaisuus, kaksoiset/kolmoset, joku muu mikä
- **Onko lasten kasvatukseen liittyviä haasteita?**
vauvan/lasten syöminen, nukkumisongelmat, uhmaikä, mustasukkaisuus, päivärytmi, jotain muuta, mitä
- **Onko muita perheen tilanteeseen liittyviä erityisasioita, jotka työntekijän olisi hyvä tietää?** yksinhuoltajuus, päihdeongelma, mielenterveysongelma, väkivalta perheessä, jotain muuta, mitä
- **Onko soittaja parisuhteessa ja tukeeko puoliso tilanteessa?**
- **Jakautuuko vastuu arjesta tasapuolisesti perheessä?**
- **Perheen omat tukiverkostot:** isovanhemmat, muut sukulaiset, naapurit ja ystävät
- **Missä määrin heistä on apua tässä tilanteessa?**

Jatkosta sopiminen

- **Menettekö vielä jatkossa? Milloin?**

Työntekijälle avuksi:

- **Hyvä apusivusto vanhemmille** on Jyväskylän lapsiperheiden palveluiden Perhekompassi – sivut: <http://www.jyvaskyla.fi/perhekompassi> (Sisältöinä on mm. terveyteen, kasvatukseen, vanhemmuuteen, parisuhteeseen, seuran ja ystävien etsimiseen, asumiseen, talouteen ja elämän kriisitilanteisiin liittyviä hyviä sivuja, joiden kautta löytää lisää apua)
- ... ”Minua jäi mietityttämään ... (tämä asia)... Voinko kysyä esim. pikkulapsipsykologilta, neuvolan terveydenhoitajalta asiasta?” ...
- Katso viimeisen sivun palveluverkostokoostetta, voisiko joistain palveluista olla hyötyä perheelle.
- Soittakaa yhdessä tarvittaessa lisäpalveluja ja valitkaa mahdollisimman hyvin perhettä parhaiten palveleva taho. Väsyneenä vanhempi ei ehkä jaksaa tai osaa tehdä päätöksiä

Kotikäynnin jälkeen:

- **Menikö kaikki hyvin vai jäikö joku asia mietityttämään?** -> Pyydä aikaa työkaveriltasi (työpari, lapsityönohjaaja, diakoni, pappi) ja kerro asia. Älä jää miettimään yksin.
- **Nousiko sinulle melko suuri tai suuri huoli?** (Tarvitsetko vahvistusta ajatuksillesi? Pitäisikö soittaa esim. neuvolaan, pikkulapsityön psykologille tai lastensuojeluun ja kysyä ilman nimiä asiallesi tukea? Vai tarvitseeko perheestä tehdä lastensuojeluilmoitus?)
- **Tulisiko seuraavaa vierailua valmistella?** Tarvitaanko jotain erityistä mukaan lapsille ja/ tai aikuisille?
- **Tarvitaanko (kolmatta työntekijää tai) toiseksi työntekijäksi esim. diakonia mukaan perheeseen?**
- **Aiheuttaako kotikäynti jotain muita jatkotoimenpiteitä? Mitä?**

Minulta meni kauan
vain oppiakseni
miten olemalla itselleni
julma ankara
kotrolloiva vaativa
olen sitä myös läheisilleni

ja vasta ollessani itselleni
hellä ymmärtäväinen
tilaa antava suvaitsevainen
olen sitä samaa
myös lähelläni eläville

Anja Porio

(Porio & Askola 2008, Mikä nainen.)

Tukea vanhemmuuteen ja kasvatukseen	<p>Neuvola (lastenneuvola ja äitiysneuvola)</p> <p>Neuvolan perhetyö (kotikäynnillä keskusteluapua perheen arjen haasteisiin sekä Yksin äitinä -valmennusryhmä)</p> <p>Lapsiperheiden kotipalvelu (tilapäistä tai jatkuvaa ja säännöllistä kotipalvelua)</p> <p>Perheneuvola (ohjausta, neuvontaa, tutkimuksia ja erilaisia tuki ja vertaisryhmiä perheille, lapsille ja vanhemmille)</p> <p>Psykologipalvelut (pikkulapsiperheiden psykologipalvelut vanhemman jaksamisen auttamiseksi)</p> <p>Seurakunta: diakonia (keskustelu ja taloudellinen tuki) ja varhaiskasvatus ja perhetyö (perhekerhot ja lasten päiväkerhot, aamupalapysäkki)</p> <p>Mannerheimin Lastensuojeluliitto (perhekerhot, lastenhoitotoiminta, vanhempainnetti)</p> <p>Hope -yhdistys (vähävaraisille ja kriisin kokeneille lapsiperheille vaate- ja tavaralahjoituksia sekä harrastustukea)</p> <p>Jyväskylän katulähetys (ruokapankki ja OPPE-hanke =avustuspakkauksia vähävaraisille yksinhuoltajaperheille)</p>
Seuraa aikuiselle ja lapsille	<p>Perhe- ja leikkipuistot (Mäki-Matin perhepuisto keskustassa, leikkipuistoja paljon asuinalueilla)</p> <p>Perhekahvilat (Pappilanvuoren, Haukkamäen ja Mannilan päiväkodeilla)</p> <p>Seurakunnan perhetoiminta (vauva-, taapero- ja perhepysäkit, muskarit ja tapahtumat)</p> <p>MLL:n perhekahvilat (Touhula, vauvakahvila Peukalainen, Vesangan perhekahvila, Koukkumammat ja muskarit)</p>
Huoli lapsen kasvusta ja kehityksestä	<p>Neuvolan perhetyö (keskusteluapua lapsen kehitykseen liittyvistä asioista)</p> <p>Neuvola (terveyden ja kehittymisen seurantaa ja opastusta tarvittaessa myös eteenpäin esim. puheterapiaan, fysio- ja toimintaterapiaan, lääkärille, psykologille)</p> <p>Terveysasema (sairaanhoitoa ja lääkintää ja tarvittaessa ohjaus eteenpäin)</p> <p>Varhaiskasvatus (päivähoito, esiopetus ja kerhotoiminta (Mannilan, Haukkamäen, Pappilanvuoren päiväkodeissa sekä liikunta- ja luontokerho ja liikunnallinen perhekerho))</p>
Huoli lapsen hyvinvoinnista	<p>Lastensuojelu (auttaa lasta ja tukee vanhempia lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa)</p> <p>Kriisikeskus Mobile (kun on kokenut jotain järkyttävää, menetyksen, väkivaltaa, joutunut rikoksen uhriksi yms.)</p> <p>Sosiaalipäivystys (järjestää kiireellisesti sosiaalipalvelua mm. lastensuojelu ja perhekriiseissä, ohjaa sosiaalisissa ongelmissa)</p>
Kriisi perheessä	<p>Sosiaalipäivystys (kts. aiemmin oleva tieto)</p> <p>Kriisikeskus Mobile (kts. aiemmin oleva tieto)</p> <p>Lapsiperheiden kotipalvelu (kts. aiemmin oleva tieto)</p> <p>Lastensuojelu (kts. aiemmin oleva tieto)</p> <p>Neuvola ja perheneuvolat (kts. aiemmin oleva tieto)</p> <p>Psykologipalvelut (kts. aiemmin oleva tieto)</p> <p>Sairaalan päivystys ja terveysasema</p> <p>Seurakunnan perheasiain neuvottelukeskus (ongelmia perheen ihmissuhteissa)</p> <p>Seurakunta (mm. diakonit, papit)</p>